

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2022/1-2 szám

Tartalom

Villám

- [Ez alkalommal is](#)

Emlékezet

- [Sigmund Freud: Lélekelemzés](#)
- [Ballai László: A nemzetfűtés](#)
- [Nándi Mihály: Megvédeni a Kárpát-medencét](#)
- [Nándi Mihály: Ungarn és Orbarn](#)
- [Dull Ernő: Gyermekes keresztes hadjárata](#)
- [Stancsics Erzsébet: Illyés Gyula – Három levél](#)

Délibáb

- [Köves István: Mahorka](#)
- [Köves István: Alónál Windows 10](#)
- [Dull Ernő: Agora](#)
- [Móra Ferenc: Kultúrfölény](#)
- [Jahoda Sándor: Lájkvadászat, haladóknak](#)
- [Jahoda Sándor: Kórház, nem szanatórium](#)
- [Szepes Erika: Éjszakai](#)
- [Lukáts János: Tegnap volt telihold](#)
- [Deák Mór: Ámítat](#)
- [Aquitániai Vilmos: Nagy semmiről zeng énekem](#)
- [Ádám Tamás: Esztrádország](#)
- [Ádám Tamás: Gondoltam, de](#)
- [Krúdy Gyula: Tavasz](#)
- [Ballai László: Föntről](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Kétszer négy évszak](#)

Villám

Ez alkalommal is

„Ez alkalommal is az a szándék vezetett, hogy az egyszerűség, teljesség és lezárttság látszata kedvéért semmiféle áldozatot ne hozzak, ne takargassam a problémákat és ne rejtsem el a hiányokat és bizonytalanságokat. A tudományos munka semmilyen más területén nem volna szükség dicsekedni ilyen józan szerénységre való törekvéssel. Egy csillagászati könyv olvasója nem fog csalódottságot érezni, ha feltárják előtte azokat a határokat, amelyeken túl a világmindenségről való tudomásunk a ködszerűség homályába vész. Csak éppen a lélektanban nincs így. Ezen a területen nyilvánul meg teljes mértékben az ember tudományos kutatásra való konstitucionális alkalmatlansága. Úgy látszik, hogy a lélektantól nem tudásunk előbbrevitelét várják, hanem valami más megnyugtatást, és éppen ezért illetik szemrehányással minden megoldatlan probléma és minden beismert bizonytalanság miatt.”

Sigmund Freud

Emlékezet

Sigmund Freud: Lélekelemzés

– részlet –

Hogy kifejezésre juttassam az álomproblémával szemben való újszerű állásfoglalásunkat, mindjárt két új fogalmat vezetünk be. Azt, amit általában álomnak hívnak, elnevezzük álomszövegnek, vagy manifeszt álomnak, azt pedig, amit keresünk, hogy úgy mondjam, az álom mögött gyanítunk, lappangó álomgondolatoknak. Ezek után a magunk elé tűzött kettős feladatunkat a következőkben fejezhetjük ki. Át kell változtatnunk a manifeszt álmot lappangó álommá és meg kell magyaráznunk, hogy az álmodó lelki életében az előbbi hogyan alakult át az utóbbivá. Az első kérdés gyakorlati feladat és ez az álomfejtés, amihez megfelelő technikára van szükségünk; a

másik elméleti, ennek kell megmagyarázni az álommunka általunk feltételezett folyamatát, ez tehát csakis teória lehet. Mindkettőt, az álomfejtés technikáját és az álommunka teóriáját is újonnan kell megalkotnunk. Kérdés, melyikkel kezdjük. Véleményem szerint az álomfejtés technikájával plasztikusabban fog sikerülni, és erősebb benyomást fog Önökre gyakorolni.

Betegünk tehát elmondta egy álmát, amelyet meg kell fejtenünk. Nyugodtan odafigyeltünk, anélkül, hogy elméltünk volna az elmondottak fölött. Mi most a teendők? Határozzuk el, hogy egyelőre lehetőleg kevés gondot fordítunk arra, amit hallottunk, vagyis a manifeszt álomtartalomra. Természetesen a manifeszt álomtartalom több olyan jellemvonást mutat fel, ami számunkra nem egészen közömbös. Lehet összefüggő, gördülékeny szerkezetű, mint valami költői alkotás, vagy ellenkezőleg, az érthetlenségig zavaros, valami delíriumhoz hasonló, tartalmazhat abszurd elemeket, vagy élces fordulatokat és látszólag szellemes következtetéseket; egyszer teljesen világosnak és élesnek, máskor zavarosnak és elmosódottnak tűnhetik föl az álmodó számára, az álmoképek az érzéki észrevevés benyomását kelthetik, vagy ködszerűen homályosak lehetnek. A legelőtőbb sajátosságok találkozhatnak egyazon álomban, különböző pontokra elosztva. Vannak álmok, melyek nem gyakorolnak semmi különleges érzelmi benyomást az elmondóra, és ismét olyanok, amelyekhez a legélénkebb kellemes vagy kínos érzések társulnak. Ne higgyék, hogy a nyilvánvaló álomtartalomnak e vég nélküli változatait figyelmen kívül hagyjuk, egyelőre azonban nem foglalkozunk velük és rátérünk arra az útra, mely egyenesen az álomfejtés felé vezet. Felkérjük az álmodót, hogy függetlenül magát azokról a benyomásokról, amelyeket az álom gyakorolt rá, fordítsa figyelmét az egész álomról az álomtartalom egyes részleteire, és rendre közölje velünk mindazt, ami ez egyes részletekkel kapcsolatban eszébe ötlük.

Joggal tarthatjuk szokatlannak és különösnek ezt a technikát, amellyel betegünk egy vallomását vagy közlését kezeljük. Valóban, eljárásunk olyan előfeltételeket rejt magában, amiket még nem érintettünk. De menjünk egy lépéssel tovább. Az egyes álomrészek sorrendjét illetően több út áll rendelkezésünkre. Követhetjük egyszerűen a kronologikus sorrendet, úgy, ahogy az álmodó elbeszélésében az egyes álomrészek egymás után következnek. Ez a legmegkötöttebb, hogy úgy mondjam, a klasszikus módszer. Vagy felkérhetjük az álmodót, hogy először a nappali emléknymokat keresse ki álmából. Tapasztalatunk szerint ugyanis csaknem minden álomba belekerül egy vagy több emléknym vagy célzás valamely olyan eseményre, amely az álom napján történt, és ha követjük ezeket a kapcsolatokat, egy csapásra megtaláljuk az átmenetet a látszólag eltolódott álomvilágból a beteg valóságos életébe. Vagy azt mondjuk neki, hogy kezdje azokkal az elemekkel, amelyek kitűnnek világosságuk vagy érzéki erejük által. Tudjuk ugyanis, hogy ezekre vonatkozólag igen könnyen kapunk asszociációkat. Nincs lényeges különbség, hogy e módszerek közül melyikkel közeledünk a keresett asszociációk felé.

Megkaptuk tehát az asszociációkat, melyek a közel- és régmúlt legkülönbözőbb emlékeit tartalmazhatják, megfontolásokat, valami mellett vagy ellen való állásfoglalást, vallomásokat és kérdéseket. Ezek egy része csak úgy ömlik a betegből, mások kimondása előtt kis ideig habozik. Legnagyobb részük világos kapcsolatot tüntet fel valamelyik álomelemmel, ami természetes is, hiszen ezen elemekből indulnak ki, előfordul azonban az is, hogy a beteg ezen szavakkal vezeti be őket: Nem, ennek igazán semmi köze nincs az álomhoz; csak azért mondom, mert éppen eszembe jut.

Ha jobban szemügyre vesszük ezen ötleteket, feltűnik, hogy ezeknek a kiindulóponton kívül még több közös vonásuk is van az álommal. Meglepő fényt vetnek az álom minden részletére,

kitöltik az azok között mutatkozó hézagokat, érthetővé teszik különös összetételüket. Végül is teljesen világos lesz az összefüggés, amely közöttük és az álom tartalma között fennáll. Az álom mintegy az asszociációk rövid kivonatának látszik, amely egyelőre még meg nem értett szabályok szerint jön létre, az álomelemek pedig az asszociációk tömegéből valamiféle kiválogatás folytán létrejövő reprezentánsok volnának. Kétségtelen, hogy technikánk segítségével megkaptuk azt, amit az álom tulajdonképpen pótol, s amiben az álomnak, mint lelki megnyilvánulásnak tulajdonképpeni értékét látjuk, amely most már ment az álom megütközést keltő tulajdonságaitól, idegenszerűségeitől és zavarosságától.

Ne értsenek azonban félre. Az álomban felmerülő asszociációk még nem azonosak a lappangó álmogondolatokkal. Ezek úgy foglaltatnak az asszociációkban, mint a sók az anyalúgban, de mégsem teljes mértékben. Egyrészt az asszociációk többet tartalmaznak, mint ami a lappangó álmogondolatok megfogalmazásához szükséges, nevezetesen mindazon részleteket, átmeneteket és kapcsolatokat, amiket a beteg értelme az álmogondolatokhoz való közeledés közben alkotni kényszerült. Másrészt az asszociációk éppen a tulajdonképpeni álmogondolat előtt torpantak meg, csak megközelítették és csak célzásokkal érintették azokat. Ezeken a helyeken mi magunk avatkozunk be öntevékenyen, kiegészítjük a célzásokat, levonjuk a vissza nem utasítható következtetéseket és kimondjuk azt, amit a beteg asszociációiban csupán érintett. Ez úgy tűnik fel, mintha kényünk-kedvünk szerint elmésségünket akarnánk fitogtatni a beteg által nyújtott anyagban s úgy akarnánk visszaélni vele, hogy közléseibe mindazt belemagyarázzuk, amit nem tudunk kihámozni; nem is könnyű feladat, hogy eljárásunk jogosságát egy ilyen elvont leírásban bebizonyítsuk. De ha majd saját maguk kísérlék meg egy álom analízisét, vagy elmélyednek irodalmunk egy jól leírt álompéldájának tanulmányozásában, meggyőződhetnek, hogy milyen kényszerszerűen megy végbe egy ilyen álomfejtés.

Az álomfejtésben ugyan általában és elsősorban az álmodó asszociációiból indulunk ki, mindazonáltal az álomtartalom bizonyos elemeitől teljesen függetleníjük magunkat, mert ezekkel szemben ugyanis az asszociációk rendszerint csődöt mondanak. Már régen észrevettük, hogy ez mindig azonos tartalmú elemeknél fordul elő; nem nagyszámúak ezek, és egyre szaporodó tapasztalataink megtanítottak, hogy ezek mint jelképek más felfogást és megfejtést igényelnek. A többi álomelemmel összehasonlítva egészen meghatározott jelentést tulajdoníthatunk nekik, amely azonban nem szükségszerűen egyöntetű, hisz kiterjedését egészen különös és szokatlan törvények határozzák meg. Minthogy mi ismerjük ezen jelképek értelmét, a beteg azonban nem – jóllehet ő maga használta azokat –, megeshetik, hogy az álomszöveg meghallgatása után anélkül, hogy sokat bíbelődnénk az álomfejtéssel, világos lesz előttünk az álom értelme, amellyel az álmodó mint talánnyal áll szemben.

Ez tehát a mi különös álomfejtési módszerünk. És most joggal kérdezhetik: Megfejthető-e segítségével minden álom? Erre a választ a következőképpen adhatjuk meg: Nem tudunk minden álmot megfejteni, de annyit mégis, amennyi az eljárás jogosultságát és használhatóságát biztosíthatja. Arra való feleletünk, hogy miért nem tudunk minden álmot megfejteni, valami olyan fontosat rejt magában, ami átvezet bennünket az álomképződés lelki feltételeinek területére. Feleletünk így hangzik: Azért nem tudunk minden álmot megfejteni, mert az álomfejtési munka ellenállásba ütközik, amely lehet alig észrevehető, de lehet, legalábbis jelenleg rendelkezésünkre álló módszerek számára, legyőzhetetlen. Ezen ellenállás megnyilvánulásait álomfejtés közben lehetetlen észre nem vennünk. Egyes helyeken az asszociációk habozás nélkül következnek egymás után, és az első vagy második ötlet meg is adja a megfejtést. Más részleteknél viszont a

beteg akadozik és tétovázik, mielőtt kimondaná ötletét és ilyenkor az ötletek egész sorát kell végighallgatnunk, mielőtt az álom megértéséhez valami felhasználhatót kapunk. Jogosan tételezzük fel, hogy minél hosszabb és beláthatatlanabb az asszociációs sor, annál erősebb az ellenállás. Az álmok elfelejtésében is kifejezésre jut az ellenállás hatása. Elég gyakran előfordul, hogy a beteg minden erőfeszítése ellenére sem tud visszaemlékezni valamelyik álmára. Miután azonban az analitikus munka során legyőztük azt a nehézséget, ami megzavarta a betegnek az analízishez való kapcsolatát, egyszerre hirtelen eszébe jut álma. Ide sorolhatunk még két másik megfigyelést is. Nagyon gyakran megesik, hogy az álomból kimarad egy részlet, amit aztán az álmodó toldalékként csatol álmához annak elmondása után. Ezt úgy értelmezhetjük, mint az álmodó egy kísérletét arra, hogy az illető álomrészlet elfelejtse. Tapasztalat szerint éppen ez a legjelentősebb részlet; feltesszük, hogy közlésével szemben erősebb ellenállás nyilvánult meg, mint a többi részlettel szemben. Ezenkívül gyakran láthatjuk, hogy az álmodó azért akarja elkerülni álmai elfelejtését, hogy álmát közvetlenül felébredése után leírja. Nyugodtan felvilágosíthatjuk, hogy erre semmi szükség nincs, mert az az ellenállás, amit ilyenkor az álomszöveg megtartásától von el, az asszociációkra tolódik át és a nyilvánvaló álmat a megfejtés számára hozzáférhetlenné teszi. Ilyen viszonyok mellett nem kell csodálkoznunk, ha az ellenállás még erősebb fokozódásánál az asszociációk teljesen elfojtódnak és így az álomfejtés meghiúsul.

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az álomfejtési munkánk közben észlelhető ellenállásnak az álom keletkezésében is részesnek kell lennie. Ebből a szempontból megkülönböztethetünk olyan álmokat, amelyek csekély, és olyanokat, melyek erős ellenállás nyomása alatt jöttek létre. Ez a nyomás azonban változó erővel eshet latba ugyanazon álom egyes részeire vonatkozólag is; és éppen az ellenállást tehetjük felelőssé mind ama hézagosságért, homályosságért és zavarosságért, melyek a legszebb álmok összefüggéseit is megzavarhatják.

Felmerül a kérdés, hogy miben is áll az ellenállás tulajdonképpeni szerepe és mi ellen nyilvánul meg? Az ellenállást egy konfliktus biztos jelének tekinthetjük. Két erőt kell feltételeznünk, amelyek közül az egyik ki akar valamit fejezni, a másik pedig vonakodik ezt megengedni. Az így létrejövő nyilvánvaló álom azután sűrítve magában foglalja a két ellentétes törekvés küzdelmének eredményét. Egyik helyen az egyik erőnek sikerült kieroszakolni a másikkal szemben, amit mondani akart, máshol meg az ellentétes törekvésnek sikerült teljesen megsemmisíteni, vagy a felismerhetetlenségig átalakítani a kifejezni szándékolt törekvést. Leggyakoribbak és az álomképződés szempontjából legjellegzetesebbek azok az esetek, amelyekben a konfliktus kiegyezésre vezetett oly módon, hogy a közlést megtenni óhajtó hatáság ki tudta éppen mondani, amit akart, de nem úgy, ahogy akarta, hanem enyhítve, torzítva és felismerhetlenné téve. Hogy tehát az álom az álomgondolatokat nem adja hűen vissza, hogy a kettő közötti szakadék áthidalására egyáltalában álomfejtésre van szükség, az azon ellenálló gátló és korlátozó hatáság munkájának eredménye, amit álomfejtés közben ellenállásnak éreztünk. Mindaddig, míg az álmat a vele rokon lelki képződményektől függetlenül tanulmányoztuk, ezt a hatáságot álomcenzúrának hívtuk.

Régóta tudják Önök, hogy ez a cenzúra nem csupán különlegesen az álomélet céljait szolgáló berendezkedés. Jól tudják azt is, hogy ama két lelki intézmény közötti konfliktus, melyet – pontatlanul – tudattalan elfojtottnak és tudatosnak nevezünk, általánosan kormányozza lelki életünket, és hogy az álomfejtéssel szemben megnyilvánuló ellenállás, mint a cenzúra jele, nem egyéb, mint elfojtásos ellenállás, amely által a két intézmény elkülönül egymástól. Tisztában

vannak azzal is, hogy ezen konfliktusból bizonyos feltételek mellett létrejöhetnek más képződmények is, amelyek az álomhoz hasonlóan szintén kiegyezés eredményei. Megértették önök, hogy az álom egy kóros képződmény, az első tagja azon sorozatnak, amely magába foglalja a hisztériás tünetet, a kényszerképzetet, a téves eszmét, de amely különbözik ezektől mulandósága folytán és azáltal, hogy a normális élet feltételei mellett jön létre. Jól jegyezzük meg ugyanis, hogy az álom, mint már azt Arisztotelész is megállapította – alvás alatti lelki tevékenységünk. Az alvás állapota megszünteti a reális külvilággal való kapcsolatainkat, miáltal előáll a pszichózis kibontakozásának feltételé. A pszichózisban azonban a realitástól való elfordulás két úton jöhet létre, vagy az elfojtott tudattalan lesz olyan erős, hogy legyőzi a valósággal közvetlen kapcsolatot fenntartó tudatot, vagy a valóság válik olyan elviselhetetlenné, hogy a fenyegetett én elkeseredett lázadásában a tudattalan ösztönök karjaiba veti magát. Az ártalmatlan álompszichózis egy, a külvilágtól való tudatosan akart és időleges visszavonulás, mely azonnal megszűnik, mihelyt a külvilággal való kapcsolatainkat helyreállítjuk. Alvás alatt megváltozik az alvó lelki energiájának elosztása is; az elfojtásnak ama része, mely különben a tudattalan megfélemezésére szolgált, felszabadulhat, mert ha a tudattalan ki használhatja is relatív szabadságát bizonyos aktivitásra, csupán ártalmatlan hallucinációs kiélési forma áll rendelkezésére, minthogy a mozgó működéshez (motilitáshoz) vezető utat zárva találja maga előtt. Létrejöhet tehát egy álom; az álomcenzúra ténye azonban rámutat arra, hogy az elfojtásos ellenállás bizonyos nem lebecsülendő mértékig alvás közben is tevékeny marad.

Itt adhatjuk meg a választ arra a kérdésre, hogy van-e az álomnak valami funkciója, végez-e valami hasznos tevékenységet. Az alvó ingerektől mentes nyugalomát három irányból fenyegeti veszély, megzavarhatják az alvás alatt többé-kevésbé esetlegesen fellépő külső ingerek, a mindennapi gondok, amelyek nem szűnnek meg az elalvás pillanatában és – elkerülhetetlen módon, a megnyilatkozásra való minden legkisebb alkalmat megragadó – ösztönrezdületek. A nyugalmas álom megzavarásának veszélye fennáll, valahányszor a külső vagy belső ingerek kapcsolatot tudnak teremteni valamelyik tudattalan ösztönforrással. Az álom azáltal biztosítja az alvás nyugalomát, hogy ezen összműködés termékét ártalmatlan hallucinációs élménnyé alakítja át. E megállapítás igazságát nem cáfolja meg az a körülmény, hogy olykor az álom szorongás kíséretében felébreszti az álmodót, ez t. i. annak a jele, hogy az őt a helyzetet túlságosan veszélyesnek látja és képtelennek érzi magát arra, hogy a veszedelmet elhárítsa. Ilyenkor alvás közben gyakran azt mondjuk magunknak megnyugtatóképpen: „Hiszen mindez csak álom!” — és ezzel elkerüljük a felriadást. [...]

Ha egy meghatározott esetben, az álomfejtés elvégzése után elemezzük a nyilvánvaló álom helyére került összes lappangó, többé-kevésbé indulattal telt gondolatot, olyan különbséget vehetünk észre közöttük, mely lényegesen elősegíti az álommunka megértését. Az álomgondolatok legnagyobb része ismert vagy elismert az álmodó előtt, nem tagadja, hogy most, vagy más alkalommal gondolt, vagy gondolhatott volna ilyesmit. Van azonban egy gondolat, amelynek feltételezése ellen tiltakozik; ez az egy idegennek vagy éppen ellenszenvesnek tűnik fel neki; sőt az is megeshet, hogy azt szenvedélyesen elhárítani igyekezik magától. Világos tehát, hogy az előbbi gondolatok a tudatos, helyesebben tudatelőttel gondolkodásának származékai, amelyekre éber állapotban is gondolhatott volna; s valószínűleg a nap folyamán keletkeztek. Ezzel szemben a megtagadott gondolat, jobban mondva az az egy rezdület az éjszaka szülőtte, az álmodó tudattalanjához tartozik, s éppen ezért tagadja meg és hárítja el magától. Ennek az elfojtás éjszakai csökkenését kellett megvárnia, hogy valamiképpen szóhoz juthasson. Ennek

ellenére is csak álcázott, gyengített és torzított formában tud kifejezésre jutni, úgyhogy álomfejtési munkánk nélkül nem is akadhattunk volna rá. A tudattalan rezdület a többi, nem kifogásolható álomgondolathoz való kapcsolódásának köszönheti, hogy feltűnést nem keltő álruhában ki tudja játszani a cenzúra éberségét; másrésztől meg a tudatelőttes álomgondolatok a tudattalan ösztönrezdületekhez való fűződésüknek köszönhetik, hogy alvás közben is foglalkoztatni tudják a lelkiéletet. Nem fér kétség ahhoz, hogy az álmot voltaképpen a tudattalan rezdület hozza létre, ez szolgáltatja képződéséhez a lelki energiát. Mint minden ösztönrezdület, ez is egyes egyedül kielégülésre törekszik, és az álomfejtésnél nyert tapasztalataink azt bizonyítják, hogy ez az értelme minden álmodásnak. Minden álom egy teljesedésbe ment ösztönös vágyat fejez ki. Lelki életünknek a valóságból való éjszakai kikapcsolódása és az ezáltal lehetségessé vált visszatérés (regresszió) a primitív mechanizmusokhoz lehetővé teszi ezen ösztön-kielégüléseknek, hallucináció formájában a jelenben való átélését. Ez a regresszió az oka, hogy az álom a képzeteket vizuális képekké alakítja át, tehát a lappangó álomgondolatokat dramatizálja és illusztrálja.

Az álommunka ezen része útbaigazítást nyújt az álom egyes legszembevetőbb és legkülönösebb jellegzetességeire vonatkozólag. Hadd ismétljem el röviden az álomképződés menetét. Bevezetője tehát az alvás utáni vágy, érdeklődésünk szándékos elvonása a külvilágtól. Ennek azután két következménye van a lelki készülékben, elsősorban a regresszió, vagyis annak lehetősége, hogy előtérbe léphetnek az ősi és primitív működések, másodsorban a tudattalanra nehezedő elfojtásos ellenállás csökkenése. Ez utóbbi mozzanatot használják ki a felélénkült külső és belső ingerek az álom létrehozására. Az ily módon keletkezett álom kompromisszumos képződmény, amelynek kettős szerepe van: egyrésztől az én érdekeit szolgálja oly módon, hogy az alvást zavaró ingerek elintézésével biztosítja magát az alvást, másrésztől megengedi, hogy egy elfojtott ösztönrezdület a körülményekhez képest egyedül lehetséges hallucinációs vágyteljesülés alakjában kielégüléshez jusson. Az álomképződésnek az én által engedélyezett ezen egész folyamata a cenzúra fennhatósága alatt megy végbe, amit az elfojtásnak az alvás alatt is működésben levő része gyakorol. Ennél egyszerűbben nem tudom ábrázolni e folyamatot – tekintve, hogy nem egyszerűbb. Ezek után talán folytathatom az álommunka leírását.

Térjünk még egyszer vissza a lappangó álomgondolatokhoz. Ezeknek leghatékonyabb eleme az elfojtott ösztönrezdület, mely az éppen kéznél levő ingerek segítségével és a nappal emléknymainak felhasználásával jutott kifejezésre, bár csökkentett és álcázott formában. Mint minden ösztönrezdület, ez is a cselekvés által való kielégülésre törekszik, a motilitáshoz vezető út azonban az alvás fiziológiás berendezkedése miatt zárva van előtte; így szükségszerűen az ellenkező irányba tér, az érzékeléshez vezető utat választja és kénytelen egy hallucinált kielégüléssel megelégedni. A lappangó álomgondolatok tehát érzékszervi képekké és vizuális jelenetekké alakulnak át. És éppen ez átalakulás közben szenvedik el mindazt a változást, ami olyan újszerűnek és idegennek tűnik fel előttünk. A beszéd mindama eszközei, melyek segítségével finomabb gondolatviszonyokat fejezünk ki, a kötő- és előszók, a főnév- és az igeragozás változatai hiányoznak, mert e kifejezés eszközei nem állnak rendelkezésre; mint ahogyan egy primitív beszéd nyelvtan nélkül a gondolkodásnak mintegy csak a nyersanyagát fejezi ki, az elvont fogalmat konkrétan vezet vissza. Ez azután igen könnyen az összefüggéstelenség látszatát kelti. Mind a lelki készülékben végbemenő ősi visszaeséssel, mind pedig a cenzúra követelményeivel összhangban áll bizonyos folyamatoknak és tárgyaknak a tudatos gondolkodás számára idegenné lett jelképek által való gyakori ábrázolása. De ezeken felül az álomgondolatok

egyres elemei még sokkal messzebbre menő változásokat szenvednek. A legfelületesebb közös vonás elegendő, hogy az álommunka a közös vonásokat feltüntető elemeket új egységekké sűrítse. A gondolatoknak képekben való ábrázolásánál félreérthetetlenül előnyben részesülnek azok, amelyek az ilyen összetételeket, sűrítéseket megengedik; mintha valami összenyomó vagy összepréselő erő hatna az álomgondolatokra. A sűrítés következtében, a nyilvánvaló álom valamely eleme a lappangó álomgondolatok számos elemének felelhet meg, de megfordítva: egy lappangó elemet is képviselhet több álomkép.

A sűrítésnél is figyelemreméltóbb az eltolás vagy hangsúly-áthelyezés folyamata, amely a tudatos gondolkodás számára csak mint a gondolkodásban előforduló hiba, vagy mint az élc eszköze ismeretes. Az egyes álomgondolatok nem egyenértékűek, hanem annak megfelelően, hogy milyen erős indulat fűződik hozzájuk, fontosaknak vagy kevésbé fontosaknak ítélik őket. Az álommunka elválasztja a képzeteket a hozzájuk tartozó indulatoktól; az így különvált indulatok azután önállóan intéződnék el, eltolódhatnak más képzetekre, megmaradhatnak, átalakulhatnak, vagy egyáltalán meg sem jelennek az álomban. Az indulatoktól megfosztott képzetek fontossága az álomképek érzéki erejében jut kifejezésre. Észrevehetjük azonban, hogy a hangsúly a jelentős elemekről a közömbösekre tevődött át, úgyhogy az álomban mint fődolog került előtérbe az, ami az álomgondolatokban csak mellékszerepet játszott és megfordítva, ami lényeges az álomgondolatokban, az álomban csak hozzátvetőleges, jelentéktelen ábrázolást talál. Az álommunka egyetlen más része sem felelős annyira azért, hogy az álom olyan idegenszerűvé és megfoghatatlanná váljon az álmodó előtt. Az eltolás legfőbb eszköze annak az álomtorzításnak, amelynek az álomgondolatok a cenzúra behatására alá vannak vetve.

Ballai László: A nemzetfűtés

Minden reggel remegő kézzel húzzák fel a csillagos-sávós lobogót egy amerikai családi ház kertjében, majd vigyázállásba merevednek. Nemzeti színekbe öltöztetik a normandiaival és a vendee-ival versenyezni kívánó Ile de France-i camembert sajtot. Piros-fehér-zöld pántlika a fokhagymakoszorún (származási ország: Kína). A zászlórituálé, valamint a fellobogózott sajtra, fokhagymára eső választás mögött egyaránt nemzettudatos magatartás áll. De vajon a nemzettudat mennyiben alapul nemzetismereten? Vagy annak az ismeretén, hogyan alakultak ki a nemzetek?

A modern nemzetekkel kapcsolatban helyes lehet az a felismerés, hogy a nemzettudat ideológiai és propagandisztikus agymosással sovinizmussá alakítható át. Az viszont halott betű a társadalmi tudatban, hogy maga a nemzet is erőteljes ideológiai és propagandatevékenység terméke. A nemzetek genezisében kétségkívül első helyen említendő az idegengyűlölet megjelenése. „Velük” szemben állunk „mi”. Az idegengyűlölet a középkori Franciaországban felsorakoztatta az akkori nemzetet a király mellett, Magyarországon pedig a király ellen. De ez az

energia legalább annyira kiszámíthatatlan, mint amennyire félelmetes. Ott nem jelentett elegendő erőt ahhoz, hogy megvédje a franciákat az angolok dúlásával szemben a százéves háborúban, itt pedig, hogy megmentse eleinket a tatárjárás borzalmaitól.

A keresztes háborúk korára kialakultak a mai nemzetek – és azok sztereotípiái, miszerint a franciák kevélyek és gőgösek, a németek dühösek és kötekedők, az angolok hitszegők és részegesek. Az angolok szerint a franciák gőgösek, puhák és nőiesek. A németek az itáliaiakról elismerték az eszességet, a jó modort, a serénységet, gazdagságot, de helytelenítették állhatatlanságukat, fősვნყségüket és kapzsiságukat. Az itáliaiak a németeket otromba, nagyevő, iszákos, kötekedő népségnek tekintették, akik uraik előtt megjuhászodnak, ám tisztelegtek bátorságuk előtt.

Az önértékelési zavar, vagyis az együvé tartozók saját képességének túlértékelése, egyszersmind a xenofóbia, vagyis a kívülállók, a mások, az idegenek lenézése, mint a – törzsi-nemzetséget megelőző – hordakorszakba visszanyúló hagyomány, a tudatba (tudattalanba) bekódolva mindig bennünk szunnyad, hogy elfogadható körülményeink megváltozása esetén azonnal riadót doboljon. Az egyensúlyi helyzet megbomlásakor (vagy annak feltételezésekor) az egyén és az összetartó közösség védekezésbe kezd, és problémáinak okát, jól bevált módon külső tényezőkben, másokban keresi. Nézzük meg, hogy a középkortól alakuló nemzetsztereotípiák miképp festenek a XIX–XX. századi Kárpát-medencében:

„Magyar, szerb, szlovák, román, német lányok és fiúk, ugyanazon munkaerőpiacról élve, a polgári együttműködési formák, szórakozási keretek közé kerülve házasodnak össze, és személyükben évszázados termelési, viselkedésrendi szokások törődnek, simulnak egymáshoz – írja Glatz Ferenc. – Az egymáshoz csiszolódás közben, a népi megfigyelésben »megkülönböztetik« szokásaikban is egymást, azaz magukhoz viszonyítva a másikat. Férj és feleség vagy barátok veszekedésében tör ki a »spórolós, önző sváb«, »barbár oláh«, »vad rác«, »mafla tót«, »duhaj magyar«, »kapzsi zsidó« – vagyis a népi idegenellenesség.” Emellett persze a porták előtti kerítésektől a piacig és a kocsmáig terjedő falusi térben lábra kaptak az elismerő általánosítások is, úgymint „szorgalmas sváb”, „okos zsidó”, „jólelkű tót”, „nagylelkű magyar”, „bátor rác”. A mélyben lappangó, köznapi feszültségeknek tehát kialakult a megoldás-mechanizmusa, amely mindaddig jól működik, amíg meg nem szervezik a „nemzeti ideológiákat”.

Joachim Ehlers a francia fejlődés nyomán mutatott rá egy fontos különbségre a modern és a középkori nemzet között. A nyelvi és kulturális közösség tudatából csakis a modern nacionalizmus esetében vezethetők le politikai következtetések. A középkorban éppen fordítva: a politikai testület alapján jött létre kulturális egység. A politikai történelem, az állam prioritást élvezett a kulturális vagy nyelvi közösséggel szemben. Ez az alaphelyzet eredményezte azt, hogy Franciaországban a középkor végére az állam és a nemzet egybevágó fogalmakká váltak, azaz Franciaországban nemzetállam jött létre. Ebben az értelemben lehet tehát az államot nemzetképző tényezőnek tekinteni. Ha viszont ez így van, akkor igaznak kell lennie Ehlers azon másik tételének is, hogy „a nemzetek nem természetes alakulatok, hanem egy, a politikai akarat által befolyásolt történelmi folyamat eredményei”.

Ha a nemzet természetes alakulat lenne, akkor örök időktől kezdve — a természeti jelenségektől elvárható mértékben — nagyjából változatlanul kellene léteznie, ami nyilvánvalóan nem igaz. A nemzet történelmi képződmény, amely meghatározott időben és feltételek között alakult ki. Kristó Gyula meggyőzően érvel amellelt, hogy a politikai akaratot meglehetősen tágan

kell értelmezni, és az a krónikákban főszerepet játszó uralkodókról kiterjesztendő mindazok körére is, akik az események menetének propagandáját kigondolták és elterjesztették. Ez a XII. századi Franciaországban Suger Saint-Denis-i apátot és körét jelenti, az ő kezdeményezésükre, nemcsak a dinasztikus történetírás bontakozott ki, hanem egy, egyre erősödő „dinasztikus propaganda”, sőt „mítosz” is. Az általuk terjesztett propaganda igen hatékonynak és eredményesnek bizonyult.

A nemzet megszületésének következő faktora tehát a kialakított történeti hagyomány. A frank tradíció franciaországi kialakulása a monarchikus hatalom ideologikus szférába emelése révén történt meg 1124-ben. Szűcs Jenőt idézve: „amikor a fenyegető német támadás hírére eladdig szokatlanul nagy számban összesereglett a francia királyság számos tartományából a lovagság, s VI. Lajos a Saint-Denis-i apátságban a vállalkozás szimbólumaként magasra emeli a Nagy Károlynak tulajdonított hadizászlót (oriflamme), e jelben buzdítva *pro regni defensione* [lat., a királyság védelmében – a szerk.] A Karoling-hagyomány mindeddig lényegileg a dinasztia magánügye volt, Saint-Denis pedig egyike a sok apátságnak, amely történetesen a francia király kegyurasága alatt állt. A XII. században, főként Suger de Saint-Denis kezdeményezésére, nemcsak a dinasztikus történetírás bontakozik ki, hanem egy egyre erősödő »dinasztikus propaganda«, sőt mítosz, *mythe royale* [fr., királyi mítosz – a szerk.], ahogy Marc Bloch nevezte, amely Charlemagne [fr., Nagy Károly – a szerk.] mítikus alakjából vezette le a dinasztia »elhivatottságát«, miután 1200 táján különféle genealógiai mesterkedésekkel összekapcsolták a Capeting-házat a Karolingokkal. E *reditus ad stirpem Caroli* [lat., visszatérés Károly gyökereihez – a szerk.] egyben igényt jelentett mind a császársággal és pápasággal, mind a tartományurakkal szemben, mintegy »történeti jogot« képezve a Nagy Károly-i örökségre”.

A propagandamunkának köszönhetően Szent Dénesnek, a királyok szentjének alakja a franciák oltalmazójává, az ország patrónusává változott át. Minden alattvaló az ő tiszteletével kapcsolódott jogi-politikai értelemben a monarchiához. Szent Dénes kultusza olyan magasra emelkedett, hogy a XIII. században már nem csupán a Capeting dinasztiát tekintették szentnek és kiválasztottnak, hanem az egész nemzetet. A nemzetet az uralkodó személyével a királyi korona is összekötötte, amelyből az ország koronája lett.

Szerte Európában megfigyelhető a koronához kapcsolódó jogi nézetek kifermálódása (amely tehát nem tekinthető magyar sajátosságnak). Bertényi Iván szavai szerint „az uralkodó személyéről fokozatosan a koronára helyeződik át a hangsúly, a hűség is a koronának kezd kijárni. Már a XII. században úgy tekintik az ország koronáját, mint amelynek saját jogai vannak, amelyeket a király köteles épségben tartani. [...] Franciaországban egy 1190-i oklevélben kimondják, hogy Amiens nem idegeníthető el a koronától.” Magyarországon a XI–XII. században a korona még csak a királyi méltóság, a főhatalom jelvényeként szerepelt, szorosan viselője személyéhez kapcsolódott. Az európai fejlődésnek nyomán a XIII. században már Magyarországon is megjelent az a szemlélet, amely különbséget tett a „korona joga” és a „király joga” között. Egyre gyakrabban emlegették a Szent Koronát mint a hűség és a lojalitás tárgyát, ami erősítette az Anonymusnál megfogalmazott államnemzeti koncepciót.

A Szent Dénesről mint a francia királyok szentjéről és a franciák oltalmazójáról kialakult kép a XI–XII. század fordulójától kezdve a *chanson de geste*-ekben [fr., históriás ének – a szerk.] összekapcsolódott a Karoling-hagyománnyal. Ezeket a gesztákat, lovagregényeket – amelyek révén a franciák genealógiája egyenesen Trójáig visszavezethetővé vált – pedig nagy figyelemmel

tanulmányozták a Magyarországról a XII. század közepétől kezdve franciaországi egyetemi tanulmányokra küldött klerikusaink, különösen a XII. századi királykrónikánk lejegyzője, valamint a Szent István előtti magyar őstörténetet megteremtő Anonymus. *A magyarok cselekedeteiben* szó szerinti idézetek állnak a *Trója-regényből*, a *Nagy Sándor-históriából*, valamint a *Kivonulás Szkítiából* című munkából. Anonymus közvetlen leszármazási kapcsolatot konstruált a szkíták és Attila, valamint a hunok és a magyarok között. (Míg a franciák már régen elszakadtak vélt trójai gyökereiktől, addig a teljesen tudománytalan hun rokonság hazánkban szívósan tartja magát. Nem utolsó sorban azért, mert a bértollnokok széles körben terjeszthetik, hiszen a jelenlegi kormányzat Magyarország tagfelvételét kérte a Türk Nemzetek Szövetségébe...)

A nemzet kialakulását nagyban elősegítik az állami keretek. A XII. századig a francia király tényleges fennhatósága csupán kis területre, a Loire-től északra fekvő Ile de France-ra terjedt ki, amely a Francia nevet viselte. A *chanson de geste*-ekben a tartományok grófjai a főszereplők, ő nem ritkán gúny tárgya. A XII. század elejétől kezdve azonban a *regnum Franciae* [lat., Francia Királyság – a szerk.] fogalma éppen a Capeting-királyok frank, illetve Karoling-előzményekkel történő propagandisztikus összekapcsolása eredményeképpen kiterjedt, és immár a Normandia és Burgundia közé eső területet jelentette.

A magyar nemzet fejlődéséhez – a franciáéval szemben – mindennek előtt az állami keret jött létre. Szent István *Intelmeiben* sem a „nemzet”, sem a „magyar” szó nem szerepel. Első királyunk hatalmi szervezete, a vármegyerendszerrel együtt kialakuló püspökségek és egyházkerületek ideológiai célzata kizárólag a kereszténység megszilárdítására irányult. Arra is van európai példa, hogy a nemzet kialakulása állami keretek híján történt meg, így a baszkok, a finnek és a szlovákok esetében (a baszkok ma sem rendelkeznek önálló államisággal).

Annak köszönhetően, hogy a frissen megszületett francia nemzet fogalma egyre nagyobb országra terjedt ki, haló poraiból feltámadt a haza, illetve az ahhoz kapcsolódó érzés, a hazafiság. A római jog iusztinianuszi kodifikációja szerint: „Róma mindenkinek közös hazája (*communis patria*); az ellene való cselekedet árulás, a hozzá való lojalitás viszont sokkal inkább, mint a szülőknél való engedelmesség, mindennek fölött álló érték, s aki érte harcolt, és életét áldozta, az örök dicsőséget nyert”. A IV-XII. században a patria szót a „valakinek a hazája”, „földrajzi tartomány”, „frank joghatósági körzet”, „keresztény menny” és „uralom” értelemben egyaránt használták. A XIII. században fogalmazták meg azt a tant, hogy a saját hazát (*propria patria*) előbbre kell helyezni a közös hazánál (*patria communis*), azaz a kereszténységnél.

Magyarország minden lakója egyszersmind a Szent Korona alattvalójának számított a XIII. században. Az alakuló nemzetfogalom az ideológia síkján komoly támogatást kapott az állami léttől és kerettől. Az Anonymus által megfogalmazott államnemzeti koncepció éppen hogy nem kirekesztő volt, hanem a saját hazában élő minden embert – nyelvre, szokásokra, eredetre tekintet nélkül – magyarnak tekintett!

Kristó Gyula persze óva int attól, hogy a nemzetet mindenestül, minden elemében csak mesterséges alakulatként fogjuk fel. Ha tudniillik így lenne, mindenütt, ahol megjelent és létezett, főbb mutatóiban jellegzetes módon különbözött volna egymástól, pontosan olyan mértékben, ahogyan a megannyi egyedi politikai akarat megszabta volna. Ezzel szemben az tapasztalható, hogy – bár természetesen vannak Európa-szerte nem elhanyagolható eltérések – a forgatókönyv erősen hasonlatos. Ennek két fő oka: az úttörőnek számító francia modell másolása, illetve a mindenhol fellelhető idegenellenesség. „Magam e két okot együttesen érvényes tényezőnek

tekintem, de nem egyenlő súlyúnak: a gyúanyag, a gyufaszál (a politikai akarat által diktált propaganda, a veszélyeztetettség, a sérelem stb.) és az éghető anyag (az idegenellenesség) közül az előbbi a meghatározó, de az utóbbi sem szükségtelen – fogalmaz nagy történészünk. – A hasonlatnál maradva: az éghető anyag gyúanyag nélkül nem lobban lángra, a gyúanyag pedig éghető anyag nélkül nem vet nagy lángot.”

De mikor gyújtandó meg a láng? Ha jönnek a tatárok, a törökök vagy a császáriak. „Édes és dicső, a hazáért halni” – váltak ki a szárnyas szavak a iusztinianoszi kodifikációból. Ámde a történelem tapasztalata, hogy még az is megtorpan az ellenséges tűzben, aki pedig önként jelentkezett a hon megmentésére. Branyiszkónál Guyonnak, a második komáromi csatában Görgeynek kellett belekartácsoltatnia az arcvonalból futásnak eredő honvédekbe. Branyiszkónál segített az ellentűz, Komáromnál Görgey súlyos fejsebesülést szenvedve kiesett a csata irányításából...

Szóval, minden reggel remegő kézzel húzzák fel a magyar lobogót családi házak kertjében, majd vigyázállásba merevednek. Nemzeti színekbe öltöztetik a friss disznósajtot és a csírázó kínai fokhagymát. Mindez elmegy, amíg a felfűtöttség örömet, boldogságot okoz, biokémiai hatásában fokozza az agyi endorfinok és opiátok működését, mint például egy pohár tokaji aszú. Ám riasztó, hogy egy értelmiségi beszélgetésen – mintha már a nyolcadik tokaji-zúdítság után volnánk –, habzó szájjal szidják a zsidókat, amiért 1918-ban nem védték meg a hazát, amelyet elfoglalhattak a bocskoros románok (hangsúly a „bocskoroson”: már a román sem ember, hanem a „bocskoros román”, tulajdonképpen a létezés kategóriájának sem felel meg), és pillanatok alatt lincshangulat pattan. Ebben a gyűlölettől szikrázó légkörben várjuk a választásokat. Tehát csak választásokat, nem valamely védelmi háborút. A választásoknak a demokráciában pedig, bárki nyer, csak egy győztese lehet: a nemzet. Az, aki mást állít, hazudik, és tömegeket téveszt meg, hogy az értelmet elsüllyessze.

Végtelenül anakronisztikus, amikor egy XXI. századi állam vezetői, az egyház hathatós segítségét is felhasználva, oly módon akarják ostoba „nemzeti” propagandával fűteni és manipulálni az embereket, mint azt a középkorban a tudatlan tömegekkel tehették a királyok és bárók. Az idő nyilat nem lehet visszafelé löni. A modern nemzetállam minden állampolgár választói akaratának összessége, és abban senki nem akar újra jobbágygá vagy rabszolgává válni – egy kontraszelektált politikai kisebbség legnagyobb szórakozására.

Nándi Mihály: Megvédeni a Kárpát-medencét

Ferenc pápa az eucharisztikus világkongresszuson csupán igehirdetése előtt fogadta futólag Orbán Viktort. Nem lehet kellően lesújtó szavakat találni arra, hogy a vallásosságának, elkötelezettségének, keresztény hitének hangsúlyozásában fáradhatatlan miniszterelnökünk

önfelmutatását nem az általa elképzelt elismeréssel honorálta a katolikus világ.

Felette nagy hiábavalóság – azt mondja a prédikátor. – Minden hiábavalóság. Micsoda haszna van az embernek minden ő munkájában, mellyel munkálkodik a nap alatt? És a nap elnyugszik és az ő helyére siet, ahol ő ismét feltámad.

Szeretett vezetőnk ezért nem csüggedett, nem is pihent el, hanem az ő helyére sietett, és késlekedés nélkül megjelölte a következő célt: „a magyarok feladata megvédeni a Kárpát-medencét”.

És feljövének az ő népei, akik szeretik és hiszik vala őt, a főembereik, századosaik, tizedeseik vezetésével, és leborulának előtte és tisztelik vala őt, és megértik a szavát, mert csak az a szó a Kárpáti medencében, és hazatérének az előjáróik vezetésével, és ottan öröket állítanak, akik erősen figyelni kezdenek vala.

Így a hajdúnánásiak.

És az őrizők látván láták, hogy migránsok lepik el a várost, mint a siserahad, vagy mint a sáskák Egyiptomban Egyiptomot. És félreverék a harangokat a zsinagógában, és riadóztatják a tizedeseket, századosokat, előjárókat, akik feljelentést tevének a bírónál, a főispánnál, legott erősítésért küldenek vala a fővárosba, Alcsútdobozba, ahonnan további tanácsot kérenek.

Hajdúnánáson nőttön nőtt riadalom keletkeze, és az emberek félék a migránsokat, a papok megszagaták köntöseiket, az asszonyok hamut szórtak a fejükre és elrejték a kisdedeket, nehogy emberevés essen rajtuk. Az emberek a kazamatákban szövétnek világa mellett remegtek a félelemről, és arról sugdolóztak, mi lesz most már a várossal, amelyet, ím, egy nagyobb létszámú migráncsapat kerített a hatalmába, mi is lesz a Kárpát-medencével? Senki nem tudta a választ. Majd érkezik az Dobozból, a középpontból, vigasztalá őket a rabbi, akinek a legtöbb tudása volt.

De a középpontból sem válasz, sem erősítés nem érkeze, hanem jött vala egy helybéli ember, felszólítván mindenkit, hogy térjenek meg a kazamatákból, és ne riogassanak tovább senkit is, mert nincs itt semmiféle migráns, a külföldiek csoportja hivatalosan, vendégmunkásként, dolgozni érkezett a településre. „Tiszaújvárosból megkerestek, hogy be tudnánk-e segíteni, ugyanis a MOL-beruházáshoz érkeznek indiai dolgozók, akiknek – amíg a papírjaikat intézik –, szállást és étkezést kellene biztosítani” – magyarázta.

A kisbíró is kidoboltatott egy közleményt, amelyben cáfolták a migránsáradatról felröppent híreket, amelyet később a vármegyei főszolgabíró is megerősített. A főispán közölte, hogy hogy harminc külföldi dolgozó érkezett Hajdúnánásra, akiket rendszeresen ellenőrznek, itt tartózkodásuk teljesen legális és semmilyen közbiztonsági kockázatot nem jelentenek. Végül a középpontból, a fővezérlettől, a népünkre mindig oly nagy gonddal odafigyelő, szeretett miniszterelnökünk szóvivőjétől is befutott a válasz: „Magyarország jobban teljesít”.

Nándi Mihály: Ungarn és Orbarn

Legutóbb, Ausztriából jövet, Hegyeshalom előtt két tábla mutatta a lehetséges útirányokat. Egyenesen előre: „Ungarn”, jobbra, erősen visszakanyarodva: „Orbarn”.

Ungarn (továbbiakban: Magyarország) az Európai Unió tagja, és a schengeni övezetbe tartozik, így határán akadálytalanul áthaladhat az utas. Orbarn (továbbiakban: Orbarn) határán állig felfegyverzett csendőrök, sarkantyú peng, süvegen piros-zöld kakastoll és fehér darutoll. (A darutollat külön eljárással, faolajjal kezelik, hogy fehér legyen.) Belépés előtt – már ha nem migránsgyanús valaki, mert ez esetben haladéktalanul internálják – fel kell esküdni a Nemzeti Együttműködés Rendszerére, valamint a szegedi gondolatra és a vezéreszmére.

Magyarország téres mezein-erdein virágok kápráztatják a szemet, pipacs pirosa, repce sárgája tündököl, gyöngyvirág, jácint, mézvirág, nárcisz, viola ontja bódító illatát, lomb magasában ezer madár trillája, füttye, nászda egyesül az érzékek kórusává. Orbarn miazmás, ködülte, szúnyograjos lápjaiban csak hírből ismerik a tavaszt, szűrös, ragacsos, növények tenyésznek, felsértik a bőrt, ha az ingoványban süllyedő hozzájuk kap.

Magyarországon béke honol. „Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?” – kérdezik egymástól Balassival. S felelnek boldogan folytatva a verset, amellyel első magyar nyelven alkotó költőnk beleírt minket a világirodalomba: „Holott kikeletkor az sok szép madár szól, kivel ember ugyan él;/ Mező jó illatot, az ég szép harmatot ad, kedves mindennél.” Orbarnban ökölkövet pattintanak, sújtóbotot edzenek, mindenki harcra készül, a magyar irodalom nyolcvan százalékát a szemétre dobták, trágár nótákra menetelnek.

Magyarországon szavazópolgárok vannak, akik adót fizetnek, és négyévente szabadon választják meg, illetve váltják le a vezetőiket. Orbarnban vezér van, aki a törvényesség látszatába burkolt választási csalással és a törvényesség látszatát is nélkülöző agymosó propagandával – amellyel szakadatlanul bombázza az országot –, szabadon választja meg a választóit.

Magyarországon mindenki lelkiismerete szerint követhet bármely vallást vagy világnézetet, de tartózkodnia kell a diszkrimináció és a szegregáció bármely formájától. Orbarnban a törvény erejénél fogva mindenki nemzetinek és kereszténynek születik, és az első gyermeket Viktor névre kell keresztelni, akkor is, ha leány.

Magyarország peripatetikus ország, polgárai egyenes derékkal, sétálva értekeznek szellemről, szerelemről, emberi jogokról, és azokat tiszteletben is tarják, nem zaklatnak másokat mindenféle közleményekkel, nevelő célzatú politikai üzenetekkel, elfogadják és tolerálják a többi embert, a másságot, a rászorulókon pedig feltétel nélkül segítenek. Orbarn lakói perisztaltikus mozgással csúsznak-másznak a vezér előtt, kipirult arccal hallgatják szavait az erőről, az erős kormányról, az erős országról, amely megvédi magát, mert állandóan támadják, merthogy itt nincs elfogadás, és tolerancia, elítélik a másságot, a rászorulókon pedig csak bizonyos feltételekkel segítenek. A hivatalos magyarázat szerint Orbarnban csak a civil szervezeteket, a baloldaliakat, a liberális gondolkodásúakat, a zsidókat, a szabad sajtót, a szabad tőke mozgást, az önkezdemenyezést és a migránsokat nem szeretik, tehát segélyre számíthat mindenki, aki helyesen látja a kormány politikáját és támogatja azt.

Magyarországon ismerik a helyét a nemzeti lobogónak, amelyet csak akkor vesznek elő, ha illik, állami ünnepekkor, a legnagyobb tisztelettel. Orbarnban a tér, az üres felület kitöltésére

piros-fehér-zöld szín szolgál, azzal dekorálnak minden kerítést, kolbászt, óvodást, futballszurkolót és politikust.

Magyarországon senki nem mondja magát magyarnak – nevetség tárgya lenne, mint az a rigó, aki így énekelne ki az erdőszongásból:

„Hej, rigó, rigó, erős rigó,
Én is rigó vagyok, én.”

Magyarországon a homoszexualitást magánügynek, a gyermekek zaklatását bűnügynek tekintik. Orbarnban szigorúan csak a kormánypárt tagjai részére engedélyezett a homoszexualitás és a pedofília.

Magyarországon a szerényen elért eredményekre nagyon vigyáznak, hangos szó nincs, csak szorgos munka, abból mindenki megél. Orbarnban haragos arccal ordibálják az emberek, hogy jobban teljesítenek, miközben rongyos ingük alól kilóg szakadozott gatyájuk, és vezérüktől várják a pártmunkát vagy a segílyt (az idősek nyugdíj helyett a nyugdíjprémiumot), az élelmet és persze a rezsit.

Orbarn gazdasága a rezsicsökkentésre épül. Képlete: egységnyi rezsicsökkentésre hány egységnyi rezsinnövekedés következik be? Ha az eredmény negatív, az növekedést jelent, különösen, ha a logaritmus is az. A gazdaságpolitika fő célkitűzése a rezsiválság elkerülése. Ezt úgy érik el, hogy az importált energiát reexportálják, és visszaexportálják Orbarnba, ahol végül több, kifejezetten erre a célra hozott cégen keresztül jut el az energiaszolgáltatóhoz. Mivel a rezsিয়েnlet függvénye a negatív tartományban mutatja az eredményt, az az értékesítési lánc meghosszabbításával egyenesen arányban növekszik. Míg tehát Orbarnban a rezsicsökkentésben látják a fejlődés motorját, addig Magyarországon a gazdasági növekedésben.

Míg Orbarnban a nemzetiszocialista diktatúra kiépítése az irány, addig Magyarországon a demokrácia.

Tehát egyenesen előre, Magyarországra hajtottam. Felrebbentettem egy darut. Míg Magyarországra irányába evezett, kínosan vigyázott a farktollaira...

Dull Ernő: Gyermekek keresztes hadjárata

III. Ince pápa, szemben a német gyermek keresztesek vezérével, Nikolausszal, 1212 kora nyarán. Csakis évtizedes pontifex maximusi tevékenység révén lehet szert tenni arra a fegyelemre, amely az arcra toluló heveny döbbenetet apostoli kegyességgé változtatja.

– Honnan jöttök, fiam, s miért ily nagy számban?

- A Rajna vidékéről. Néhány hét alatt összegyűltünk, hogy felszabadítsuk a Szent Sírt.
- Ti, fegyvertelen gyermekek?
- Szentséges atyám, hiszen minden keresztényt felhívtál a felszabadítására.
- A harc lovagok, erős fegyveresek dolga, nem gyermekeké.
- Mert úgy hallottuk, hogy a lovagok nem Jeruzsálemet vették be, hanem Konstantinápolyt.

Pedig a pápa minden levelet és tudósítást igyekezett megsemmisíteni, amely arról szól, hogy Konstantin pompás városa, az egész világ gyönyörűsége és büszkesége szétrombolva, tűztől emésztve, meghódítva hever. Meghódítva úgy, hogy minden gazdagságát, lett légyen az a közér vagy a polgároké vagy Istennek szentelve, a nyugati népekből való bandák kirabolták. Hm, kínos. A Balkánon a helyzet valóban kissé ellenőrizhetetlen. Majd odaküldjük a magyar királyt. Ugyanakkor nagy eredmény, hogy a kereszties háborút az eretnekek elleni harcra is kiterjesztettük, és hogy a szakadár konstantinápolyi patriarchátus elfogadta főségünket. A katolikus egyház erősebb, mint valaha. De mi dolga magas politikánkkal ennek a kölyöknek?

– Hadak járása nem mindig kiszámítható, fiam. Nagy eredmény, hogy vége lett az eretnek és szkizmatikus bizánci uralomnak.

– De nem lett vége a szaracénok jeruzsálemi uralmának.

– Az Úr útmutatásával majd vége lesz annak is, fiam.

– Akkor miért ne szabadíthatnánk fel a szent várost mi, gyermekek az Úrban, nem a fegyverek, hanem a szó erejével?

– Ki prédikálta ezt nektek?

– Kezdetben vala a szó – prédikálta a papunk.

– Nem az Ige?

– Tényleg aszonta. Tehát, hogy eddig csak az erő volt meg a Szentföld felszabadítására, de az igazi hit, amely az Igében gyökerezik, az nem.

– És akkor te is elkezdted prédikálni.

– Igen, mert álmomban aszonta az Isten.

– Elmondtad álmodat lelki atyádnak, fiam?

– Igen, papunk lelkendezve helyeselt, mondván, Krisztus is az értetlenek elé állított egy kisgyermeket, hogy aszongya, aki őt befogadja, az az Urat fogadja be, mert aki legkisebb mindenki közül, az lesz a legnagyobb.

– Ez így van, fiam. Ezért kell nektek, gyermekeknek annyit tanulnotok, amíg fel nem nőtok, hogy megértsétek, pontosan hogy is van ez az Igével. Ha híven elsajátítjátok a tudást, amit az iskolában nektek átadunk, akkor a kardforgatók élére állhattok.

– Kardforgatók... De hát mi a hit tiszta erejével...

– A kard elengedhetetlen a hittérítéséhez. Amint meg van írva János jelenésében, hogy annak, aki fehér lovon, vérrel hintett ruhában jó, a neve Isten Igéje, és az ő szájából éles kard jó ki, hogy azzal verje a pogányokat; és ő fogja azokat legeltetni vasvesszővel. Ezért, fiam, megáldalak

benneteket, de sürgősen térjetez haza.

Sokan, hallva a pápa szavát, valóban visszafordultak, de az a Nikolaus, tovább tört a Szentföld felé a gyermekek élén. Közben befutott a hír Rómába, hogy Franciaországban hasonló szerveződés történt. 1212 májusában II. Fülöp Ágost francia király udvarában megjelent egy Stephan nevű pásztorfiú, azt állítva, egyenesen Krisztus parancsolata meg neki, hogy hirdessen keresztes hadjáratot. A király ugyan hazaküldte, ő azonban prédikálni kezdett a Szent Dénes-székesegyház kapujában és bejelentette, hogy egy csapat gyermek élén a Szentföldre indul, a kereszténység megmentésére. Szavai akkora tetszést keltettek, hogy Stephan eredményes gyermektoborzó körútra indulhatott Franciaországban. Június végén hatalmas gyermeksereglet gyűlt össze Vendôme-ban, szegények, gazdagok egyaránt. Onnan az ügyekkel rokonszenvező papok áldásától kísértén továbbmeneteltek Marseille-be. A hosszúnak és gyötrelmesnek bizonyuló úton sokan odavesztek, különösen a kisebbek közül. A Marseille-be érkezőknek azután derék kereskedők ingyenesen hajókat bocsátottak a rendelkezésére, amelyek közül kettő elsüllyedt Szardínia délnyugati partjainál, ám öt épségben az arabok kezére jutott, akik rabszolgának adták el a gyermekeket.

Közülük azt, aki erőben, egészségben felcseperedik, és fegyvert bír, majd ellenünk fordítják – tűnődött el Ince pápa. Egy pontot keresni az eddig kényelmesnek érzett támlás székből, a szemközti falra révedve. A keresztnél lejjebb, de a festett kép Szent Péterének szemébe sem lehetett belenézni. De nézzünk csak bele. Hiszen te is háromszor tagadtad meg az urat, hitünk alapja a tévedés, menekülés. És te csak egy szolgálóleány kérdése elől iszkoltál. „Nemde te is a Galileabeli Jézussal valál?” Te pedig mindenkinek hallatára megtagadád őt: „Nem tudom, mit beszélsz.” És ez nem felelt meg a formulának, amelyet Szókratész szegezett az ostobáknak: „Érted, amiről beszélsz?” Mert te, Péter uram, pontosan értetted, hogy miről beszélsz. Ennyi szóismétlés – legalább két „beszélsz”-et ki kellene húzni. És te, római pápa, Péter örököse, miről beszélsz? Újabb szóismétlés. Nem lett jól megfestve a pallium. De mit számít a pallium? Kajafás pitvarán ül Péter, és hallja, amint bántják az Urat. Mer-e tenni bármit is? Ő azt hiszi, csupán emberi gyávaságból nem. Mert ő még nem tudta, amit mi tudunk, hogy elrendeltetett mindaz, ami megtörténik. Piszkos kalózok röhögve lökdösik a gyermek kereszteseket, némelyek közülük kéjvágyukat is kielégítik rajtuk. Hagyjátok békén őket, barmok, még belehalnak az örömetökbe, ha eladjuk őket, tiétek lehetnek a kikötő kipróbált szajhái. És valóban, már jönnek erszényüket csörgetve a rabszolga-kereskedők. Hosszadalmas alkudozás. Ez korához képest alacsony. Nem jók a fogai. Fussál csak egy kört, fickó! Sántít. De hát talált pénz minden márka, minden velencei dukát, bizánci solidus. Más prédáért kemény harcot kell vívni a tengeren, ki tudja, hány fegyverest rejt a békésen ringatózó kogge, vagy a több evezősoros gálya, kinek a torkába fúródik nyílveessző, miközben átlendül a pallón? Ezek a gyermekek meg itt csak a karjaikba sétáltak békésen: „Erre van Jeruzsálem?” „Hát persze, hogy erre van. Más merre nem is lehetne.” Elrendeltetett. Akkor miért fordítottad vissza akit tudtál? Most már az is elrendeltetett.

– Vizsgálatot rendelsz el, szentatyám? – lépett hozzá a jegyző.

– Igen... vizsgálatot... feltétlenül.

A lelkipurdalás arcára is rátud ülni a kegyesség.

– Csak nem úgy gondolod, hogy én vagyok a hibás?

– Szentséges atyám, ugyan hová gondolsz?

- Tudom, hogy úgy gondolod. És igazad van. De vajon a vértanúink nem ártatlanul haltak meg?
- Azoknak a gazembereknek, akik a hitről még mit sem tudó, ártatlan gyermekekkel akarták felszabadítani a Szentföldet, lakolniuk kell.
- Feltétlenül. De nem érzed azt az erőt, amely a hit irányába vonta őket?
- Nem inkább a hitetlenség irányába, nem így gondolod, szentséges atyám, te, aki az eretnesség oly elszánt üldözője vagy?
- Az eretnekek elleni harc középponti feladatunk, hiszen ezek az egyház egységét is veszélyeztetik. Különösen a valdensek és az albigensek, akik ellen a legdrasztikusabb módon kell fellépni. A görögöket letörtük. De a Szentföld visszafoglalására irányuló olykor mesésnek tűnő elképzelésekben nem látok eretnességet, csak túlbuzgó hitet. Ha azt vizsgálatunkkal megkérdőjelezzük, mire építhetünk majd?

*

A pápák világi hatalma a keresztes háborúk korában, III. Ince (1198–1216) pontifikátusa alatt jutott csúcsára, aki azzal indokolta féktelen hataloméhségét és egész Európára kiterjedő terrorpolitikáját, hogy a Szentföld visszafoglalását, egyszersmind az eretnekek és a pogányok legyőzését jelölte meg minden keresztény legfőbb céljaként. Működésének eredményeképpen – többek között – elpusztult a dél-franciaországi oksztán civilizáció – a korabeli Európa egyik legvirágzóbb kultúrájának bölcsője –, Konstantinápoly elfoglalásával simára egyengették a terepet a küszöbön álló oszmán hódítás előtt, valamint bekövetkezhetett a történelem egyik legabszurdabb tragédiája, amelynek szereplői, a kisgyermekek tízezzel indultak útnak, hogy – pusztán a hit erejével – felszabadítsák a Szent Sírt, és megtérítsék a muzulmánokat. Ezt a gyalázatosságot azután megpróbálták vallási fanatikusok és haszonéhes kereskedők nyakába varrni. Természetesen egyetlen ferdeszavú szónok, lelketlen kufár és kalauz felelősségéről sem szabad megfeledkezni, ám a legfőbb ok mégis csak az uralkodó ideológiában, a kereszténységnek a keresztes háborúval való teljes azonosításában keresendő, amelynek legfőbb reprezentánsa III. Ince volt. Ha pedig a félelem légkörében tartják a híveket, ők a tőlük megkövetelt teljes odaadást természetesen a legkülönfélébb tervek kiötlésével igyekeznek túltejesíteni.

Stancsics Erzsébet: Illyés Gyula – Három levél

mottó: ”...Tudom, pusztán szó, amit mondok,

De én a Sorsnak is beszéltem.”

Illyés Gyula: A Duna fiaiboz

Mióta kidobásra ítélték a közkönyvtárak és a magánkönyvtárak könyveinek jó részét, és amióta honpolgáraink többsége leszokott az olvasásról, azóta nem tudok megállás nélkül elmenni egy-egy utcára kitett polc mellett. Mint a kitett, halálra ítélt, de szülőre váró, árva könyv-gyerekek, akik megmentésre várnak. Mert könyvmentés ez! A polcra bárki elviheti, örökbe fogadhatja, amelyiket csak akarja. Még örökbefogadási nyilatkozat sem kell, nem ellenőrzik a hatóságok, hogy jó körülmények közé került-e a könyvgyerek. Könyvgyűjtésemnek, örökbefogadásomnak csak lakásom mérete szab kemény határt, pedig szívem szerint mindegyiket megmenteném. Mint az aranyásó, sokszor találok a régi megsárgult kötetek között igazi kincset! Dobogó szívvel dugom táskámba, és ujjongva gondolok arra, vajon mit mentettem meg a halálra ítélt elöl?

Most egy 1978-ban a Magvető által kiadott, Gyorsuló idő sorozatból találtam valamit! Ha Illyés Gyula a szerző, nem hagyhatom ott a szemerkélő, őszi esőben! Tartozom neki ennyivel, hiszen sok élményt szerzett műveivel. Róla mindig az *Egy mondat a zarnokságról*, a *Nem menekülhetsz* és a *Bartók* verse jut eszembe. Ennek a könyvnek a címe: *Szellem és erőszak*. Remek fogás! Bármikor írta, aktuális lehet ma is, mivel úgy érzem, hogy ma is kevés a szellem és sok az erőszak.

A szerző nélküli előszó ezt mondja: *„Az itt következő időszzerű írásokban egy-egy gondolat és adat többször is felmerül. Nem elégszer. Könyv nélkülire való leckék. Keserűek, de jó okulásra. Aggasztó is lehet, ha az, ami időszzerű, tartóssá válik. Hasznos tehát az írásmű, amely saját időszzerűsége ellen irányul. Ezek az írások mind ezt célozzák; a tartós béke nem könnyű kimunkálása szolgálatában.”*

Befészkelvén magam kedvenc fotelemba, felütöttem a könyv első lapjait. Hamarosan odaértem a „Három levél”-hez, amelyet Illyés Gyula és Sziklay László váltott. Illyés ezt bocsátja a levelezés elé: *„Magánlevelet írtam, választ...Bármennyire személyesnek szánom is, nem két ember ügye. Illendőnek vélem, hogy ideillesszem azt a levelet is, amely az enyémet létrehozta. Íróját, Sziklay Lászlót, a kitűnő irodalomtörténészt és szlavológust arra kértem, változtatás nélkül nyomtassuk ki, ahogy eredetileg – ő még magánlevélként megírta.”* A levelezés kezdete: **1966 október 27!** E dátum már olyan messze van a ma generációjától, hogy csak a történészek objektív szemüvegén át tudják érteni és értékelni a benne írtakat. Mi, akik már akkor felnőttek voltunk és saját bőrünkön éreztük a történelem és magyarság kérdését a minket körülvevő nemzetek gyűrűjében, másként ítéljük meg a két nagyszerű író gondolatváltását. Nem véletlenül került a könyv legelejére Illyés: *A Duna fiaiboz* c. verse. A levelezés témája ugyanis a közös múltunk kényes kérdései román, szlovák, stb. magyar vonatkozásaiban. Különös ízű múlt, időtékozló jelen, szorongató jövő...

Az első levél Sziklay Lászlóé. Ezt írja: *„Minden boldogtalan népnek szüksége van a paradicsomból való kiűzetés álmára, ezzel »kompenzálja« azt, amit élete hiányának vél....1945-ben a Kelet-Közép-Európa népei más és más fejlettségi fokon álltak és más-más feltételek mellett kezdték el új életük kiépítését...A magyar értelmiségnek már sok olyan »kiművelt emberfője« van, aki tudja, hogy a »régii dicsőségünkről« alkotott, romantikus elképzeléseken túl a magunk erejéből kell megteremtünk a magunk emberségét.”* Mit tartana megoldásnak? A kényes témájú magyar–szlovák, magyar–román, magyar–dél-szláv múlt és jelen, amellyel szembe kell néznünk, nála a közös múlt számos vonásának hangsúlyozásával történik.

Tudom, a fenti, kiragadott gondolat még vázlatnak sem elegendő Sziklay rendkívüli történelmi

tudásának bemutatására, okfejtésének megcsillantására, tapasztalati összefüggéseire. Kérem, nézzék el, hogy én most inkább Illyés levelével foglalnám le az olvasó figyelmét, amely rendkívül értékes adatokkal szolgál egy közös történelmű nép tehetséges fiának pályafutásáról. Illyés szerint a költők, írók a szó és valóság fegyelmezett összeegyeztetői és formálói. Mert fegyelem nélkül semmiféle szenvedély nem kaphat formát, nem lehet köztulajdon. Századunkat is előntötte egy pestis: a közösségi intolerancia soktünetű, de egy eredetű forróláza. A téboly, a „meg nem gondolt gondolat”, amelyet a világ a század első felében az „antiszemitizmus jelenség” elnevezéssel vont górcső alá, ma megnevezhetetlenül, rejtetten terjed és fertőz. Az elnyomhatót mindig is elnyomták, a gyengét pontosan gyengesége miatt gyötörték – bármilyen kort is idézünk a történelemből.

Illyés szerint a „*kintről való, rangos írói ábrázolás népünk jelleméről alig van*”. E ritka kivételek közé teszi az egyik legélesebb kritikai elmét, aki már első könyvével, a *Précis de Décom-l' amertume*-mel világismertségre tett szert: Emil M. Cioran.

A román származású Emil Cioran 1911-ben született az Osztrák–Magyar Monarchiában a Szeben megyei Resináron. Apja ortodox pap volt. 1995-ban Párizsban halt meg. Román-francia író, filozófus, akit Kant, Schopenhauer és Nietzsche érdekelt. A 30-as évek végén végleg Párizsban telepedett le, ettől fogva csak franciául írt. Filozófiájának fontos motívuma az idő. Politikai filozófiájára Oswald Spengler volt hatással. 10 magyar, 9 román és 27 francia nyelvű könyve jelent meg.

Ő maga egy erdélyi falu román szellemi vezetőjének a fia, gyermekkorának mumusa pedig a magyar csendőr volt. Ha messziről meglátott egyet is, rémülten menekült. Az volt az ellenség, gyűlölni kellett! Azt vallja, miatta irtózott minden magyartól. Mivel Illyés is egy országban nevelkedett Ciorannal, ő is jól ismerte ezt az utálatot: a karddal, puskával, kakastollas kalappal felszerelt hatalmat. De ugyanígy borzadtak a Vasgárda szörnyeitől is. Illyés szívesen választotta volna Ciorant a nemzetiségiek közül vitapartnerül, ugyanis nemcsak európai szinten, hanem a közös mélységekből, a lelkükből is beszél. Illyés érdeklődését a magyarok iránti gyűlölete keltette fel.

Cioran ezt írja a *Tentation d'exister* c. könyvében, amit Illyés idézni kíván: „...*A magyarok tündöklésük idején is mindig magányosan voltak Európa közepén bánatuk és büszkeségük gyűrűjében, még csak sógorságban-komaságban sem a többi néppel. Van ezekben a kifinomult mongolokban valami másutt sehol sem lelhető, befelé fordult kegyetlenségből fakadó melankólia.*” Illyés szerint soha ilyen világos megfogalmazása a homálynak, ennyi tiszta adat az indulatok tárházából! Cioran így folytatja: „*Irigyléssel tölt el szomszédainknak, a magyaroknak pökbendisége is.*” Bár csak a káromkodásokból ismeri, a nyelvünk is tetszik Ciorannak: „*Elhallgatnám naphosszat, elbűvöl és megdermeszt, megejt a bájával, a borzalmasságával, nektár-édes és ciánmérges valahány szavával, erre az agonizálás kívánalmaira készült szótárral. Az embernek magyarul kellene kiadni a lelkét – vagy ha nem, eleve lemondani a halálról.*”

Cioran legkorábbi emlékei 1915-16 tájára tehetőek. Románia a központi hatalmak szövetségébe tartozott, azok harci szerencséjétől függött. 1916-ban Erdélyből páni menekülés kezdődött, milliók hagyták el azt a területet, ahol Cioran is nevelkedett. 1918-ban a nyugatiak győzelme nyomán Ferdinánd, román király semmisnek tekintette az előző évi békekötést: csapatai megint előzönlöttek Erdélyt. Újabb menekülés. Cioran egész életére rányomta bélyegét a gyermekkori trauma: futókat csak magyarokat láthatott, üldözött pedig a maga anyanyelvbélit. Ezek hatásáról lenne tanulság számot adni: innen is, onnan is, a múlt törekeny bizonyosságával...

Illyés az említett példával történelmi képtelenségnek tekinti, ha mai szemlélettel mondunk ítéletet elmúlt idők szemléletében élt emberek fölött, mert ez történelmi képtelenség! Azt pedig erkölcsi képtelenségnek tartja, hogy emberi értéknek minősítsük, ha egy igazságtalanságot lehetőleg fájdalommentesen visznek végbe. Szerinte nem ringathatjuk magunkat abba az ábrándba, hogy egy képtelenségnek az ésszerű kimutatása azonnal hat az észre. Ennek igazolására vette példának Ciorant, a képzett, minden nyugati eszmeáramlat-füldette elme kitörését.

Bár szívesen fogadná Illyés vitatársnak, még sincs meg hozzá a kellő belső érintkezés. Miért? Ugyanis ők birtokon belül vannak. (A XXI. században is!) Igazságainkat legfeljebb kérhetjük, de nem érvényesíthetjük. Illyés így fogalmaz: „*Mit beszélhetek meg azzal, akivel nem egy alapon állok? Minden tekintetben egyszintű alapon, aki szenvedélyével is birtokon belül áll? De a birtokon kívüli nincs kívül az emberi méltóságon. Sőt, ez őneki nagyon is a birtoka; ez a vára.*” Elmondhatom Illyés Ciorannal kapcsolatos gondolatairól: legmagasabb formakultúra, egyedi technika, mesteri zárás a képzeletbeli vitapartnerrel! Mindezek mellett aláhúzom Sziklay László nemzetiségi nézetének bölcsességét: a történelemben soha nincsenek befejezett és véglegesen megoldott kérdések. A történelem a maga nemében egy végtelen, áradó folyam.

Engedtessek meg nekem, hogy ne saját szavaimmal zárjam, hanem Illyés: *A Duna fiaiboz* c. verséből idézzek mondandójának méltó összefoglalásához:

„Szalad a Duna s itt marad;
rohan s egyhelyben hánytörög,
Mint a tejúti csillagok!
Öt kis nép kertje alatt.

Történet előtti korok,
mesék roppant emlékeként
játszatja hű hasán a fényt.
Míg futnak fent a századok...”

2021. november 7.

Utóirat: Elgondolkodtató, hogy honfitársaink igen keveset tudnak a környező népek kultúrájáról. Sokkal tájékozottabbak vagyunk a nyugat-európai nemzetek történelméről. Az iskolában nem tanítják, a szülők pedig a „sértett nép indulatával” gondolnak a románokra, szlovákokra, szerbekre... Így pedig nem lesz „Dunának és Oltnak egy a hangja”. Az is elgondolkodtató, hogy miért dobják ki a könyveket az utcára, mint a megunt ruhákat? Talán azért, mert ma már a nagy „kultúrharcban” éppen a kultúra vész ki az országból? De erről majd a következő írásomban elmélkedem tovább... Addig is olvassák el Illyés Gyula könyvét!

Délibáb

Köves István: Mahorka

Sara ült ott, a bedesztázott trafikajtónak dőlve,
szorosan fogta tártszemű kishúga fagyott kezét,
örökre kapaszkodtak ott egymásba, a semmibe,
a szivárgó kesernyés füstködben hüppögve sírt
az őket fényképező tatárképű katonanő,
akinek durva posztókabátja mahorkától búzlott.

Köves István: Alánál Windows 10

Debreczeny és Bartha Györgyöknek

Be kéne fejezni a napot,
de hogyan, ha nem akarja,
követelődzik, dörömböl az alkony,
kéretlen rímeit a nyakamba varrja,

hogy még maradhasson,
ne nyomjam ki a power-t,
míg emlékké nem válik,
akár a tavalyi hó, mert

két vírus közt nagy a kísértés,
a vesék csak teszik dolgukat,
tessék csak majd mindenkinek,
színes forgókkal hűtök dögkutat.

(Háromszor négy sor, hát még ha jambus,
a tejfölképernyőn jobban mutat,

láthatatlan cenzor lesi, miket írok én itt,

anyám csak dúdol, s nem felhőket kékít,
házunk előtt plexipajzsos rendőrsorfal
körtáncot járva, ártatlan mulat.)

Dull Ernő: Agora

Agora, Szókratész beszél.
Mindenki Szókratész ellen beszél.
„Érted azt, amiről beszélsz?”
Ki ért(he)ti az agorán Szókratészt?

Móra Ferenc: Kultúrfölény

Lehet annak vagy öt esztendeje, mikor beállított hozzám mint múzeumigazgatóhoz, egy
mindszenti magyar. Értelmes homlokú, nyílt szemű, szép szál parasztember.

– Ejnye, de úri képe van ennek a parasztnak – ez volt az első gondolatom, mikor megláttam.

S ha az ő első gondolata meg az volt, hogy ejnye, de parasztképe van ennek az úrnak, abban
meg neki lehetett igaza.

Mert ahogy előhúzta a tarka zsebkendőjét a ködmönzsebből, és kiöntött az asztalomra néhány
összemaréknyi indadíszes meg griffes népvándorlaskori bronzot, amit ólépítés közben a
földecskéjén talált, mindjárt kiderült, hogy ő különb úr, mint én vagyok. Cigánykodni kezdtem,
mint rendes magyar múzeumigazgatóhoz illik s akkor meg különösen illett, hogy így, meg úgy,
üres a ládafia, a mecénások mind elbujdostak, s nem hagyták meg, hogy mikor jönnek vissza,
szegény eklézsia az enyém, amicskét adhatok a hun relikviákért, azt csak a magaméból adhatom, s
én se rostával szelelem a bankókat. És mondtam volna még tovább is, mert könnyebb
megállítani a forgószelet, mint egy magyar múzeumigazgatót, ha nekiered a panaszkodásnak, de a
mindszenti paraszt egyszerre meg tudott állítani.

– Tessék elhagyni, kérem, nem várok én ezért pénzt, akármilyen szegény ember vagyok is. Tudom én azt, hogy ebben az országban mindenre van pénz, csak kultúrára nincs.

Szóról szóra így mondta, tanúim is vannak rá, de meg tanúságot tehet mellettem ő maga is, a ködmönös szántóvető. Ej, csak kiírom a nevét – ugye nem emelik érte az adóját? se képviselőt nem csinálnak belőle? Bozó Ambrus Károlynak hívják azt a mindszeinti parasztot, akit én azóta se láttam, mégse felejttem el soha a nevét. Pedig csak „hallja-kend” a titulusa, nem büszke rá a haza, még tán a saját faluja se, s a világnézete valószínűleg nem olyan destruktív, mint az enyém. De azért nekem nagyobb öröm volt ő, mintha az Attila hármaskoporsóját hengergette volna elém.

Ez a mindszeinti paraszt az én szememben élő bizonyosság volt rá, hogy igenis, van magyar kultúrfölény.

*

Annak a két főrendnek a nevét, aki nincs egy véleményen a mindszeinti paraszttal, nem írom ki, mert lehet, hogy nem örülnének egymás társaságának. Az egyik sokallotta, amit ez az ország kultúrára költ – egy főúr és a magyar agráriusok vezére, aki, úgy rémlik, nemrégiben képviselője volt Magyarországnak valamelyik nemzetközi gazdasági konferencián. A másik frázisnak bélyegezte azt a fölfogást, hogy Magyarországot csak a kultúrfölény teheti naggyá – egy egyetemi tanár és bizonyára külföldön is nagyra becsült képviselője a maga tudós szakmájának. Mind a kettő sokkal illusztrisabb tényezője a magyar közéletnek, semhogy én, a halott könyvek, a szárított virágok, az ezeresztendős cserepek vidéki nyilvántartója, aki az igazi életnek csak csöndes nézelődője vagyok, pörbe szállhatnék velük. De a paraszt, tetszik tudni, szintén tényező, hiszen néhány évvel ezelőtt még nemzetfenntartó elemnek hívták, s ebben az összevissza világban még megeshetik, hogy Bozó Ambrus Károly valahol összekerül a magyar nagygazdák vezérével és a pesti egyetem professzorával. Rábízom a jobbagytelkes mindszeinti parasztra, hogy majd akkor védelmezze meg a kultúrát az ország zászlósaival szemben.

Nekem csak az apám volt paraszt, én már nem vagyok igazi nemzetfenntartó elem, mert csak papiroson szántok-vetek, amit máról holnapra elvisz a szél, és az aratásom bizony nem nagyon aranyzemű. Nem is képviselek senkit, kerek e világon, nem is állítom, hogy jogom van a hangos szóhoz, de mint a kultúra kis ministránsának, talán mégis szabad fájdalmasan megnyikkannom akkor, mikor az ország két zászlósa csákányt fog arra a templomra, amelyiknek a szolgálatában elherdáltam az életemet.

És talán szabad ez egyszer fajt védenem is, nekem, a rossz magyarnak, megvédenem a parasztfajtámat, amely nem azonos azzal a mágnással és azzal az egyetemi professzorral, aki sokallja a magyar kultúrát.

*

Az én városomat, Szegedet, parasztvárosnak tartják és subaszagúnak érzik azok, akik csak a paprikájáról és a tarhonyájáról tudnak, és csak egy halászlé fogytáig szállnak meg benne. Nincs is

mit tagadni rajta, a törvényhatóságunkban sok a paraszt, aki még csak kisgazdának se hívja magát, csakhogy e közt a sok paraszt közt nincs egyetlenegy se, aki sokallaná azt, hogy Szeged rengeteg kulturális kiadásán felül évi másfél milliárddal dotálja a városi könyvtárt és múzeumot. Arra már volt eset, hogy a közgyűlés kevesellte azt, amit a magisztrátus a kultúrára szánt, de soha egy hangot se hallottam a kultúra dédelgetése ellen, pedig nagy magyar család a Mineka- és Mánmögint-família és jutott belőle mihozzánk is. Fél év óta folyik a külső városrészek heves agitációja az urbanitásért, a jobb világításért, a jobb utakért, de ötven népköri gyűlés közül egyen se hangzott el, hogy ha egy könyvvel kevesebbet veszünk, egy lámpával többet gyűjthetünk meg.

Igaz, hogy se a közgyűlési, se a népköri szónokaink közt nincs se mágnás, se pesti egyetemi tanár. Parasztok vagyunk, ha pult mellett állunk is, ha íróasztalnál ülünk is.

*

Igen, mi szegedi parasztok tudjuk, hogy a kultúra is világít és nincs az az olaj, amit sajnálni kellene tőle. Éppen ma van a nyolcadik évfordulója annak a napnak, mikor én a szegedi kultúrpalota előcsarnokában ezzel köszöntöttem Franchet d'Esperey tábornokot:

– Köteles tisztelettel köszöntöm tábornok urat a magyar kultúrának ezen a nagyon szerény Robinson-szigetén, amelynek mécsvilága szelíd bátorsággal néz bele az elvadult világba, mert biztos benne, hogy semmi ki nem oldhatja.

A magabízott mord katona kezében akkor is ott volt a lovaglópálca, amelyet Belgrádban Károlyi Mihályék előtt suhogtatott, de most – tisztelgett vele. És attól fogva az antant keleti haderőinek főparancsnoka minden francia vagy angol katonai és diplomáciai előkelőségnek meghagyta, hogyha Konstantinápolyból hazafelé Szegeden visz keresztül az útja, a kultúrpalotát okvetlenül meglátogassa. Ez úgy hangzik, mintha mese volna, pedig a magyarázata nagyon kézenfekvő. Konstantinápolyból hosszú az út Szegedig, de még olyan szerény Robinson-szigeten is ritkán állítják meg az utazót, mint a miénk.

Az országnak, sajnos, nem lett haszna belőle, hogy az antant keleti haderőinek főparancsnoka lovaglópalcáját tisztelgésre emelte abban a kis palotában, amit Szeged a közművelődésnek emelt. De a megalázottak és legyőzöttek kultúrája mégis behajtott a hadisarcot a győzteseken. Mielőtt a franciák kivonultak volna Szegedről, ötvenezer frank árú francia könyvet adtak könyvtárunknak, amit magyar pénzzel akkor meg nem lehetett volna fizetni. A Lemerre cégtől hozatta a könyveket De Tournadre tábornok, Párizsból, a katonáival, hátizsákokban.

*

Hogy frázis a kultúrfölényben való bizakodás? De hát mondják meg az urak, kiben, miben bízunk, melyik az önök arkhimédészi pontja? Mi maradt épen, mi az: ami össze nem omlott, melyik árunk az, amellyikkel gyanútlanabban juthatunk be a világ boltjaiba, mint a kultúránk, s melyik fundamentum az, amelyikre idebent biztosabban föl lehet építeni a magyar jövődőt, mint az, amit a lelkekbe vetünk? Azt olvastam valamelyik főrend beszédében, hogy sohase lett volna

nálunk forradalom, ha nem centralizáltak volna mindent Budapestre. Ha ez így volna, nem lehetne megérteni, hogy miért volt forradalom Németországban is és miért nem volt Angliában? Az én paraszt eszemnek sokkal érthetőbb az, hogy ha nem lett volna háború és nem vesztettük volna el, nem lett volna forradalom. De ha már egyiket se kerülhettük el, talán sokkal hamarabb lábra állhattunk volna a biblikus katasztrófa után erősebb kultúrával, mint ameddig így bukdácsoltunk, ötven éven át a delegációkba ölvén a pénzünket a kultúra helyett.

Talán. Okosabb ember se láthat tisztán az összeomlás tébolyult zűrzavarában, nemhogy magamformájú együgyű skriblifex láthatna. Hanem egyben biztos vagyok. Államférfiak és hadvezérek már sokszor tettek tönkre országokat. Halbiológusok még soha. Azt megengedem, hogy a balatoni halbiológiai állomás sokba került. De annyiba semmi esetre se, mint a háború egyetlenegy órája.

*

Klebelsberg miniszter úrral én soha nem beszéltem. De egyszer hallottam beszélni, s akkor úgy tapsoltam neki, vagy tán még jobban, mintha én is rászavaztam volna a követválasztáson – pedig én nem vagyok tapsikolós ember, s leginkább csak az unokámnak szoktam tapsolni, akinek a politikájával igazán mindenben egyetértek. A miniszter úr azt mondta, hogy mi nagyon drága helyén lakunk Európának, valamikor karddal verekedtük ki magunknak ezt a helyet, ma azonban már ez a jogcím nem elég. Világrészünk többi lakói elvárják tőlünk, hogy ezen a drága helyen, Európa belvárosában, a kultúra szalmás viskói helyett európai palotákat emeljünk. Hát ennek tapsoltam én szívből és tapsolok ma is. Új világ készül a régi helyén, el is fog jönni, ha mégoly illusztris két magyar főrend áll is elébe, és ebben az új világban csak az a nemzet kaphat lakhatási engedélyt, amely a maga képét viselő európai kultúrával fizet érte.

(1927)

Jahoda Sándor: Lájkvadászat, haladóknak

– Te érted ezt?

– Persze. Mit?

– Én megírom a verseimet, pontosabban: ezeket a *drágaköveket* csiszolom, csiszolom, míg tökéletes nem lesz. Erre mi történik?

– Na, mi?

- Kiszúrják a szemem 6-7 lájkkal!
  - Micsoda?! Azokra a varázslatosan szép, zseniális és isteni verseidre, *ennyit?! Nem térek magamhoz!*
  - Nem is csodálom... Bezzeg, ha egy képet posztolok, rögtön 70-80 lájk, vagy még több!
  - Ezt az aljasságot! Hiába, én mondom: nem szabad sertések közé gyöngyöt szórni!
  - Milyen igazad van! És drágaköveket sem.
  - Mi az, hogy!
  - Hiába, no, a saját hazájukban nem becsülik meg a prófétákat!
  - Á, ne is törődj velük!...
  - Már hogy is ne törődnék velük! Itt *költészetről* van szó! Ez nem holmi szelfi egy házi kedvencsel!
  - Milyen érzékeny vagy...
  - Egy művész érzékeny lény.
  - Akkor te hiperérezékeny vagy!
  - Nem, én megaérezékeny vagyok.
  - Mint egy mimóza...
  - Szét tudnám verni a...!
  - Ne, ne, állj le! Mit csinálsz? Börtönbe akarsz kerülni?
  - Miért? Ott nem lehet verseket írni?
  - Végül is... talán még többet is kaphatsz.
  - Éveket?
  - Nem, dehogy. Lájkokat!
-

Jahoda Sándor: Kórház, nem szanatórium

- Hé, Béla!
- 'gen?
- Átköltöztették már a 2-es kórterem fagyási sérültjeit a B-szárnyba?
- Per'.

- És a B-szárnyas hógutát kapott betegeit a 2-esbe?
- Miazhogy! Csak a kininünk fogyott el.
- A kinin?
- Per!. Maláriát kaptak a 45 fokban.
- És most már jobban vannak?
- Egyenesen boldogok! Csak attól félnek, hogy a fagyási sérülések kiújulhatnak.
- Ezért cseréljük őket hetente. No és az ágyneműk?
- Azt is hetente cseréljük. Egymással cserélnék, hisz tudod.
- Tudom, persze, hogy is felejtettem el!
- Te , kerestem a kádakat. Nem tudod, hol vannak?
- A kádak?
- Azok.
- Ja , igen! A műtőbe vittük őket.
- A műtőbe?
- Persze, mert beázott a műtő, és a kádakat tettük a plafon lyukai alá, hogy azokba folyjon a víz.
- Milyen szemfülesek vagytok. És ez nem zavarja a munkát?
- Már hogy is zavarná! *Kikerülök* – és kész.
- Jogos.
- Nálatok?
- Két hullát találtak a földszinti vécében. Háromnaposakat.
- Miért, a takarítók hol voltak?
- Most műtőssegédek, nem érnek rá takarítani.
- Legalább észrevették őket. Az is valami.
- Még szép, úgy dolgoznak, mint a kisangyal.
- Még szerencse, hogy az udvaros takarítók át tudják venni a helyüket.
- Hogyisne! Most a mosodában dolgoznak.
- Hát a mosodások meg mi a lópikulát csinálnak?
- Hogyhogy mit csinálnak? A patológiára szállítják a...
- A halottakat?
- Persze. Na, nekem most mennem kell.
- Hova?
- Liftes lettem.

- Hát a betegeket ki szállítja?
  - Hogyhogy, nem te?
  - Én? Mától konyhás vagyok.
  - Ja? Akkor én megyek dolgozni.
  - Szevasz, én is.
-

Szepes Erika: Éjszakai

Jé, egy ló! – kiáltottam lelkendezve, és nem törődve a szakadó esővel, odarohantam a fekvő állathoz. A szél lefújta esőkabátom kapucniját, de se hideget, se esőt nem éreztem, csak azt, hogy segítenem kell neki valahogyan. Simogatni kezdtem, és a füléhez hajolva suttogtam:

- Aludj szépen, nagy paci – mondtam, mert kicsinek nem volt mondható.
- De fel is ébredhetsz! – próbálkoztam, hiába. A házban lakó barátnőm szülei, akik elvittek sétálni, akkor értek oda, és igyekeztek elvonszolni a lótól.
- Hagyd azt az állatot! Nem fog az már fölkelni!
- De miért? – csodálkoztam. – Mert már megdőglött – használták ezt a csúnya, szívtelen szót, ami nagyon fáj nekem. – Nem látod?
- Nem látom, mert még soha nem érintettem eleven lovat, csak játék falovat.
- De hát éppen ez a baj! Ez a ló már nem eleven. Ki tudja, mióta fekszik itt döglötten, azt se tudni, mibe halt bele, mert sehol vér nem látható sem rajta, sem körülötte. Lehet, hogy nem lelőtték, hanem valamilyen betegsége volt. Éppen ezért, menj el onnan! – kezdtek kiabálni a most már csoportba verődött emberek, fölém hajoltak, igyekeztek elhúzni. Ahogy ott tornyosultak fölém, vitorlavászonhoz hasonló viharkabátjuknak ázott esőszaga volt, némelyeknek már folyt a víz a lódenjáról. Mindenütt eső, szél, egyre sötétedő égbolt – igazi kellemetlen októberi idő volt, – na és ez a ló!

Akkor már lassan, ha nem is hozzászoktunk, mert hozzászokni nem lehetett, hogy az utcán halott emberek hevernek, nemzeti színű tépett, mocskos karszalagokkal, jelvényekkel, hogy a házfalakon emberfej nagyságú belövések tátongtak, amelyek körül több méteres körzetben hullott a vakolat, hogy az ablaküvegek – legalábbis a mi környékünkön – betörték, és vagy szilánkok meredeztek a sérült keretekben, vagy papírral borították be az üvegek helyét, hol újságpapírral, hol csomagolópapírral; nekem a legjobban az tetszett, ahol az iskolai kék borító papírt feszítették ki az ablakok helyére. A félhalott város képéhez végülis illett ez a lótetem, amelynek esőáztatta szőre megpuhultan, engedelmesen simult a kezem alá.

A csuromvizes csapatnak nagy nehezen sikerült engem eltávolítani az én drága pacimtól, – azt már sikerült megakadályozniuk, hogy egy búcsúcsókot adjak a fejére. Sokáig nem tudtam elfelejteni az ismeretlen testet borító ázott szőr tapintását, a hatalmas fekete orrlyukakat, de aztán, ahogy megkezdődött a tanítás, észrevétlenül megfeledkeztem róla. Már csak azért is, mert lassan egyre jobban rám települt egy másik, igen erős élmény: éjszakánként úgy hallottam, hogy valami nagy állat – leginkább medvének gondoltam – jár a szobámban, lépései döngtek, hol lassabban, hol gyorsabban, hol halkán, hol erősebben. Rémületemben mozdulni se mertem, hátha akkor elmegegy, de nem ment el, félelmem növekedésével egyre hangosabban trappolt. Öcsém a szomszéd ágyon békésen szuszogott, az ő álmát nem zavarta a félelmetes medve. Néha felemeltem a fejem és körülnéztem, látok-e valamit, de a rózsaszínű gyerekszobában semmi medveszerű nem volt látható. Hacsak a szekrényajtóra applikált, nagyapám rajzolta-fűrészelte, kicsit kajla mackó, aki a „fiúszekrény” ajtajának egyik mezőjét díszítette, a többin található más mesefigurákkal együtt. Vagy talán az a szerencsétlen plüssmaci, akinek – öcsémmel együtt – leválasztottuk törzséről a fejét, hogy megnézzük, mivel van kitömve, aztán alig tudtuk eltüntetni a belőle kiömlő fűrészpórt. Hát ez a kis, torz lény sem düböröghetett éjszakánként. Addig-addig féltem, hallgatóztam rózsaszínű babaágyamban, amíg álomba nem sírtam magam.

Egy ideig naponta csak néhány órát tölthettünk az iskolában, nem volt elég fűtőanyag a teljes tanítási időre. Már az első héten köhögni, prüszkölni kezdtem, benáthásodtam, bágyadt és – tőlem szokatlanul – étvágytalan lettem. Nem csábított még a palacsinta sem.

– No persze, nem fűtenek az iskolában! – fortyant fel nagyanyám, aki kapva kapott minden rossz híren, és felnagyítva azt, fülsértő hangon kezdett sopánkodni, és ebben a hangulatban szokta meglátogatni szomszédainkat, hogy gyorsan továbbadhassa nekik a rémhírt.

Szüleim is úgy ítélték meg állapotomat, hogy meghűléses betegség, esetleg valamilyen ráfertőződéssel. De a napok teltek-múltak, és én nemhogy kievickéltem volna a betegségből, de egyre rosszabbul lettem. Már semmit nem ettem, inni is csak a család rimánkodására voltam hajlandó, a lázam délutánra-estére egyre magasabbra szökött. Egy hét után kihívták a kórház gyermekorvosát – minthogy mindketten a közeli Korvin Kórházban dolgoztak, innen választottak gyermekorvost. Erzsi néni csengetésére megijedtem, falnak fordultam – viszolygásom az orvosoktól innen eredeztethető –, hangja hallatán a hátammal is láttam a pici, kövérkés, ősz, gyorsbeszédű doktornéni, akit a szemüveg, amelyet nem állandóan viselt, még félelmetesebbé tett.

Tudtam, hogy most jönnek a „Nyisd ki szépen a szád!” , „Öltsd ki a nyelved!” rémületes parancsszavak, és a parancsokat osztó doktornéni homlokára tolt egy lámpát, tükörrel, kezével lecsúsztatott a torkomon egy durván megmunkált spatulát, ami felsértette amúgy is fájó torkomat, és fuldokolni kezdtem. Apám ott állt mellettem a jelenetnél, simogatta a kezem, és elmagyarázta, hogy a spatulával Erzsi néni kenetet vett a torkomból, amiből kitenyésztik a kórokozót, és ha már tudták azonosítani, megkeresik a neki megfelelő antibiotikumot. Így mondta: antibiotikum. Amikor mindenki kiment, én sokáig próbálgattam kimondani, mintha attól, hogy hatalmamba kerítem a szót, hamarabb meggyógyulnék.

Másnap megjöttek a leletek, és mind a három egészségügyi – szüleim meg a doktornéni – tanácstalanul vizsgálgatták a papírokat: sehol semmi rendellenesség, pedig én már nagyon rosszul voltam.

– A kisiút mindenestre, fektessétek a másik szobába! – rendelkezett öcsémről a doktornéni, majd visszagyömöszölte hurka alakú orvosi táskájába rémületes kízóeszközeit, és – Holnap újra jövök! – fenyegetéssel távozott.

A gyerekszoba teljesen megváltozott: nemcsak öcsémet költöztették ki belőle, de állandóan be volt húzva a nagyszüleim hálószobáját és az ebédlőt a gyerekszobától elválasztó tolóajtó is. Ettől sötétebb lett a szoba, de attól még inkább, hogy az ablakon félig lehúzták a redőnyt, hogy bármikor elalhassak, ha éppen úgy kívánja a betegség. Éjszaka pedig, hogy azért ne legyen teljesen sötét, ne féljek és én is látható legyek, ha valamire szükségem van, egy kis asztali lámpa égett: egy fém delfin tartott az orrán egy labdát – ez volt a világító test –, amit én rémesen utáltam, pedig elmagarázták, hogy ez egy szecessziós tervezésű, egyedi darab, de ettől még egyáltalán nem tetszett jobban.

Erzsi néni másnap valóban jött: – Addig is adok a gyerekeknek egy kis penicillin injekciót, amit, Imruskám, holnaptól te is beadhatsz, hogy ne kelljen mindennap jönnöm!

Apám felmordult: – Még hogy én szúrjam meg a gyerekeket! Soha!

Ez nagyon meglepett és főként nagyon jól esett, hogy nem akart bántani. Úgyhogy a doktornéni egy héten át minden nap jött és szúrt.

A hatodik injekció utáni éjszakán kezdődtek az álmatlansággal járó rosszulletek: ismeretlen eredetű hasfájás gyötört, apám – aznap éjjel ő volt mellettem, másnap dolgozott – nem akarván gyógyszert adni, forró vízzel telitöltött gumipalackot tett a hasamra. Ez jól esett. És az is könnyített állapotomon, hogy most nem hallottam a medvét. Biztos apámtól ijedt meg, aki ott virrasztott mellettem reggelig. Másnap egész nap magas lázam volt, anyám ott ült mellettem, – oldalra fordult, hogy ne lássam, ahogy tördeli a kezét –, és mesélt. Könyvből, fejből, mikor hogy volt könnyebb. Azon az éjszakán lázálmomban – ahogy anyám utólag mesélte – félrebeszéltem. Azt mondtam neki:

– Anyácskám, malackám van! – ami ép ésszel teljesen értelmezhetetlen volt. Anyám azonnal előkapta a lázmérőt, és mivel alig öt perc múlva már 40 fok fölött volt, gyorsan kikapta a hónom alól, nehogy a hátralévő öt percben még magasabbra szökjön. És felkeltette és behívta apámat, aki hosszan nézte az addig vezetett lázlapot. Majd sűgött valamit anyámnak, aki kiment és az első reggeli napsugárnál telefonált a doktornéninek.

Erzsi néni már korán ott volt, újabb kízóeszközökkel: vénás vérvételhez szükséges szorító gumicsővel, fecskendővel, kémcsövekkel. Miközben a bal felkaromra tekerte a csövet, és irgalmatlanul megszorította, megkérdezte apámtól: – Mire gyanakszol?

Apám nem a betegség nevével válaszolt, hanem azt mondta: – Erzsikém, nézd meg ezt a lázgörbét! Hőemelkedés egy hétig, a második héten egyre följebb megy a láz, eléri a 39-41 fokot, és tartósan ott marad már negyedik napja. Ugye tudod, mire gondolkodok?

A kis gömböc elsápadt, gyorsan összecsomagolt, „majd telefonon bemondom az eredményeket!”, és úgy elrohant, ahogy talán nem is tudott rohanni. Ebből sejtettem, hogy valami nagyobb bajom lehet. Sírní kezdtem. Apám leült mellém, és halk, nyugodt hangon magyarázott:

– Most olyan szavakat tanulsz meg, amiket a felnőttek sem tudnak. Az például, hogy lázgörbe, azt jelenti, hogy a láz mozgását egy kockás lapon egy vonallal követik, és annak változásaiból lehet megállapítani a betegség fajtáját, lefolyását.

- És nekem milyen a lázgörbém? – kérdeztem rémülten.
- Alulról induló és egyre feljebb kúszó vonal, ami tartósan magasan marad néhány napig, és aztán kezd visszafelé fordulni.
- És ez mit jelent? Milyen betegséget?
- Még semmi nem biztos, még nem jöttek meg a laboreredmények. De ha azt erősítik meg, ami az én gyanúm, akkor neked hastífuszod van.
- Hogy micsoda? És mi az?
- A hastífusz nagyon ritka betegség, a háború után néhány évvel el is tűnt az országból. Hogy te hol szedted fel, azt nem tudom, ezen neked is gondolkodnod kell.
- Mi fertőzi meg az embert? – kérdeztem.
- Az élettelen húsban tenyésznek a kórokozók, onnan terjednek át a fertőzött húsról az emberre.
- Apácska, lehet, hogy egy döglött ló is fertőz?
- Csak úgy fektében biztosan nem. Érintkezni kell vele.
- Akkor én ezt a nagy pacitól kaptam – kezdtem el rémülten sírni.
- Miféle nagy pacitól?
- Hát amelyik a ház előtt feküdt, és én megsimogattam, mert nagyon megsajnáltam.
- Ez bizony nagy felelőtlenség volt – kezdte apám jól ismert, szigorú hanghordozásával. Majd látva kétségbeesésemet, áthangolt:
  - Nagy butaság volt.
  - De hát nekem soha senki nem mondta, hogy ne nyúljak döglött lóhoz!
  - De hát soha senki nem gondolta, hogy te séta közben döglött lovakkal fogsz találkozni!
  - De apácskám, az egész város tele volt temetetlen halottakkal és elhullott állatokkal! – Miért nem figyelmeztettetek?
- Igazad van, szólni kellett volna. De nem gondoltunk rá, túl sok fontos és nagy feladat állt előttünk. Meg arra nem gondoltunk, hogy te egy olyan különleges kislány vagy, akivel különleges dolgok történnek, aki megsajnál egy betegnek látszó lovat, akitől különleges betegséget kap.
- Ez jól esett. Ilyet egészséges koromban soha nem mondott volna. Ettől valamennyire megnyugodtam.
  - És ha tényleg tífuszt mutatnak ki, mi lesz velem?
  - Azt majd meglátjuk, gyerekem. Erzsi nénivel is meg kell tanácskoznunk.
- És másnap reggel Erzsi néni jött. De nem hozzám, be a szobába, attól istentelenül félt, hanem csak megállt az előszobában, és ott tárgyaltak apámmal.
  - Gratulálok, Imrém, tényleg tífusz! – mondta ki ragyogó arccal alighanem élete legrosszabbul sikerült mondatát a kiscsőbőc.

- De Erzsikém ahhoz gratulálsz, hogy tífuszos a lányom? – hökkent meg apám is.
- Jaj, dehogy, csak ahhoz, hogy milyen jó diagnosztá vagy annak ellenére, hogy már tíz éve nem láttunk tífuszt az országban!
- Rákényszerülök, Erzsikém, mert gyakran kell mások helyett döntenem! – szúrta egyet apám.
- Ha tehát a tífusz diagnózis jó, mi legyen a terápia? – tért aztán a lényegre.
- A pillanatnyilag fellelhető lehető legjobb, az Aureomycin. Kapszulában, napi háromszor egyet. És teljes diéta: fehérje és zsír elvonás, kevés szénhidrát és semmi rost.
- Ez elég szörnyen hangzik. Papírt egyen szegényke?
- Hóvirág kétszersültet vizes kakaóba áztatva, napi kétszer, és egyszer sós vízben főtt krumplit. Rizst már jó ideje nem kapni, úgyhogy az kizárva. Inni teát és citromos limonádét. És hoztam az ajtóra FERTŐZŐ BETEG! cédulát, azt azonnal ki kell tenni az ajtóra. És senki se ki, se be!

Mire befejezte az élet megutáltatására szolgáló szabályzatot, én már zokogtam, habár még fel se tudtam fogni, mi vár rám.

Apám simogatva megint tanított:

- Látod, most megint megismerkedtél egy olyan szóval, elnevezéssel, amit ebben az országban ötven embernél többen nem ismernek. Az Aureomycin nevében az aureo- azt jelenti, hogy arany, de nem aranyból készül, csak a kapszulában lévő gyógyító por aranysárga.
- És nekem azt a dobozt le kell nyelnem?
- Le bizony. De nem doboz, hanem kapszula, ami azt jelenti, hogy tok. Egy kicsi tokba van zárva az a nagyszerű gyógyszer, amit csak nem régen, a háború után fedeztek fel Amerikában. Kész orvos leszel, mire meggyógyulsz!
- Orvos? Az soha!

Apám nevetett, de láttam, hogy nem esik jól neki ez az elszánt tiltakozás.

És ki tudja, hányadszor, felkerült az ajtónkra a riasztó vörös cédula, FERTŐZŐ BETEG! NEM LEHET HOZZÁ BEMENNI!, ami már ott volt a szamárköhögéseknél, májgyulladásnál, kanyarónál, skarlátnál, bárányhimlőnél és még ki tudja, hányszor.

Ez a vörös cédula annyiban különbözött a korábbiaktól, hogy felragasztása után még az öcsém és a nagyszüleim se jöhettek be a szobámba, szüleim pedig csak fehér köpenyben, arcukon maszkkal. Mindez megelőzte a fertőzőket elkülönítő kórházi állapotot, amit akkor még nem tudtam. A vörös cédula teljesen elzárt a világtól.

Egy szobában, egy ágyban fekvé, az idő elveszíti tagoltságát. Az állandó sötét miatt még az éjszaka és a nappal közti különbséget sem érzékeltem, összevevissza aludtam, néha úgy tűnt, hogy az egész négy hetet végigaludtam. Ami tagolta valamennyire az időt, az étkezések és a fürdőszobai tartózkodások, semmi örömet nem szereztek: a vizes kakaóval leöntött Hóvirág kétszersültre már ránézni se bírtam, a fürdőben pedig sietni kellett, mert a bojlert egy héten csak egyszer fűtöttük fel, akkor volt fürdés, egyébként a „cicamosdás” fölül és alul, ami közben szörnyen fáztam.

De a fürdőszobai rémálmok legrosszabbika akkor volt, amikor nagyon felment a lázam, ekkor hűtőfürdőbe ültettek, – ezt be kellett volna vezetni a középkori kínzások közé –, vagy priznicbe bugyoláltak, hogy hűljek le, ami – azon kívül, hogy borzalmas érzés volt vacogni a hideg fürdőlepedő alatt –, számomra megmagyarázhatatlan biológiai-orvosi huncutság volt, hogy ne fázzam meg, a hideg vizes lepedő fölé egy vastag gyapjútakarót borítottak. Arra már nem emlékszem, hogy ezektől az ebihal-állapotoktól lement-e a lázam, mert mihelyt lefejtették rólam a hideg-meleg rétegeket, és pizsamába bújhattam, bezuhantam az ágyba, és bódultan aludtam.

Egyszer aztán nem aludtam el rögtön: éber és beszédes lettem, anyám megijedt; azt hitte, hogy visszatért a láz, és én megint félrebeszélék. Gyorsan előkapta a hőmérőt, és boldog mosollyal állapította meg, hogy hetek óta először van 38 fok alatt a hőmérsékletem. Ezt meg is mondta, és akkor eszembe jutott a lázgörbe, mire apám tanított: ha elkezd süllyedni, akkor megindult a gyógyulás. És valóban jobban éreztem magam! Lelkendezve újságoltam, hogy megfejtetem azt a mondatot, amitől anyám úgy megrémült, és ami miatt a hónom alá dugta a veszélyes kórt először jelző hőmérőt.

– Milyen mondatot, gyerekem?

– Azt mondtam neked, hogy malackám van. Pedig ez nem lázalom volt, hanem csak egy kép, ami a Micimackóból jutott eszembe, mert az ágyban, fészkelődés közben, ráfeküdtem az Éva babámra, éppen úgy, ahogyan a gödörben Micimackó ráesett Malackára!

Anyám törölgetni kezdte a szemüvegét, és megpróbált vidám lenni:

– Ez jó! Olyan voltál, mint Micimackó, aki ráesett Malackára! – de a nevetés közben elcsuklott a hangja.

A lázgörbe határozottan lefelé indult. Apám bejelentette a tisztiorvosnál, hogy jól vagyok, kigyógyítottak otthon. A tisztiorvos örömét fejezte ki, és azt mondta, hogy most már beutalhat a kórházba.

– Most? Amikor meggyógyítottuk? Minek kéne kórházba mennie?

– Mert nekem jelentést kell írnom a betegségről és a gyógyulásáról, és arról, hogy sikeresen megállítottuk a járványt.

– Hogy mit csináltak? Kik? Mit állítottak meg? – apám kezdte felemelni a hangját.

– Az az egészségügyi rendelet, hogy a fertőző betegségeket kórházban kell kezelni a végleges gyógyulásig, és elzárva tartani minden emberi érintkezéstől. És ha a kórházi kezelésen túl van, akkor kaphat csak igazolást a betegség lezajlásáról, és csak ezzel az igazolással mehet iskolába.

Fegyelmezett apám ordítani kezdett: – Ilyet én még nem láttam! Én is egészségügyi vagyok, de soha ilyesmit még nem tapasztaltam!

– Hja, elvtársam, nem találkozott eddig tífusszal. Mi meg nem akartuk behurcolni a kórházba, nehogy mi terjesszük. Most viszont bent kell töltenie legalább tíz napot.

Nem volt vita, menni kellett. De a kórház személyzete nem vállalta az ápolásomat, így anyámnak kellett bejönnie és egy szobában laknia velem.

Mindentől és mindenkitől üveglakok választottak el, a szobából nem lehetett kimenni, mert belülről nem volt kilincs és kívülről ránk zárták, a hatalmas terem kongott az ürességtől, mert

eredetileg tíz ágyas volt, de nem mertek más beteget befektetni mellém. Ételeinket egy kívülről felhúzható ablakon adták be – gumikesztyűben, majd ugyanezen módon vitték is el a már elmosogatottat – fertőtleníteni. Anyám mosta a ruháinkat, a kimosottakat szintén fertőtleníteni vitték. Anyám azt mondta: úgy bánnak velünk, mintha leprások volnánk. Én nem tudtam, mi az a leprás, de gondoltam, hogy valami iszonyat. Mert úgy bántak velünk, mintha mi magunk volnánk az iszonyat. Később, valahányszor Jézus csodatételeiről láttam filmet vagy olvastam róla, vagy festményt néztem, mindig a László kórház és a förtelmes klórszag jutott eszembe.

Anyám mindenképpen úgy tett, mintha félvállról venné a dolgot, hogy nekem segítsen kibírni. A cédulára, amin a másnapi menüt lehetett megrendelni, mindig azt írta rá, hogy ő „epés”, tehát epe-diétát kér, amit a legegyszerűbben úgy oldhattak meg, hogy ugyanazt adták neki, mint nekem: vizes kakaóba áztatott Hóvirág kétszersültet és délben sós vízben főtt krumplit. Kicsi sóval – én azt se kaphattam, így mindig megfeleztük. A tíz nap iszonyú hosszúnak tűnt az eseménytelenség miatt, így magunk próbáltunk eseményeket fantáziálni: az egyik napon állatkertbe mentünk, aznap állatneveket gyűjtöttünk és az nyert, akinek több jutott az eszébe. Máskor színházba mentünk, és megnéztük a Légy jó mindhalálig-ot. Az ehhez fűződő játék a szereposztás kitalálása volt. A valódi megoldás egyikünknek sem jutott eszébe: a főszereplőt természetesen kisfiúnak gondoltuk el – Koletár Kálmán volt mindkettőnk jelöltje, mert más kisfiú színészt nem ismertünk, de a rendező – mert a betegség után valóban elmentünk megnézni a darabot – váratlanul Békés Itálára osztotta a szerepet, szeniális megoldás volt! A legjobban talán mégis azt szerettem, amikor anyám Gratzner József híres Sicc! Könyvéből olvasott fel, vagy adott fel egyre nehezebb feladatokat. Jártunk gondolatban a Pasaréten is gyíkot nézni és gesztenyét szedni, elmentünk nyaralni a Balatonra, így ha vánszorogva is, de eltelt a tíz nap.

Az, hogy én sápadt voltam, természetesnek számított a betegség miatt. De anyám is egyre fehérebb lett, szinte pergamenszerű, töredezett lett a bőre, ami szintén nem volt csoda, hiszen a betegségem egész ideje alatt ő sem volt levegőn. Nem egyszer fordult elő, hogy amikor a fenséges főtt krumpli ebéd után kiadta a parancsot, hogy: – Csendespihenő!, én még le sem tettem a fejem, ő már ültében elaludt a széken.

Minden elmúlik egyszer! – mondogatta, amikor nyűgösködtem; akkor persze még nem gondoltam át a maga teljességében ezt a mondatot és csak a betegségre vonatkoztattam. És tényleg elmúlt a tíz nap!, és mentőautót rendeltek nekünk; a felügyeletemmel megbízott orvos és az ápolónők még mindig nem mertek kezet fogni anyámmal, és ehhez képest egy „vizontlátásra” köszönés meglehetősen groteszk volt.

Hazaérkezésünkkor az első dolgom volt, hogy azt a ronda vörös cédulát letépjem az ajtóról. Az otthoniak mind rámrohantak, elsőként öcsém, aki négyhetes otthoni szobafogságom alatt többször besurrant hozzám, ölelt, simogatott, és – nem kapta el. Fekete szemű, sötéthajú, kreol bőrű, sovány gyerek volt, akik általában ellenállóbbak a betegségekkel szemben, mint én, a fehérbőrű, tejeskalács képű, dundi gyerek.

Az otthonlét táplálkozásomban is óriási előre lépést jelentett: a vizes kakaós menü mellé besorolt a lágytojás pohárban is. S hogy megsokszorozzuk a változás örömét, színeket adtunk az ebédnek. Volt egy hat darabos pohárkészletünk, három színből kettő-kettő: két zöld, két borostyán és két lila, formájuk hosszúkás: nem vizespoharak. Nem tudom, mi volt az eredeti rendeltetésük, de hogy nem lágytojásra termettek, az biztos. Az anyámmal folytatott játék lényege az volt, hogy naponta váltogattuk a poharakat, így naponta változott a tojás színe is. Így állt elő a

zöld, a borostyánszínű és a lila menü. Anyám óvatosan törte fel a tojásokat annak a lábosnak a peremén, amiben főttek, utánozhatatlan ügyességgel ütötte bele a tojásokat a poharakba, nehogy héja is menjen bele. Aztán villával úgy keverte meg őket, hogy egybefolyjon a sárgája és a fehérje, óvatosan megsózta – a sóelvonás még mindig tartott – és újra megkeverte az immár homogén állagú, zöld, sárga vagy lila lötytyöt. Soha többé lágytojást! – fogadkoztam, soha többé Hóvirág kétszersültet! – sóhajtott fel anyám.

Este, lefekvéskor, az ágyam szélén ültem, amikor botjával bebicegett apám, hogy pár szóval üdvözljön. És akkor meg mertem kérdezni, amit addig soha:

– Apácska, milyen medve járt nálam a gyerekszobában minden éjszaka?

– Medve? Miféle medve?

És akkor elmeséltem neki életem nagy félelmét, félelmetes titkát, hogy amint aludni szeretnék, megindul a medvetalp dübörgése. És érdekes, hogy ezt a betegség alatt soha nem hallottam.

– Mutasd meg, hogyan szoktál alváshoz lefeküdni! – kérte apám. – És azt is mutasd meg, hogyan feküdtél a betegség alatt!

Először kifliformába gömbölyödtem, és ráhajtottam a fejemet a karomra.

– Így szoktam elaludni! – mondtam. Majd hanyatt feküdtem, a melegítő palackot a hasamra tettem, szorosan rászorítottam. – Így aludtam betegség alatt!

Apám elmosolyodott.

– Figyelj csak, kislányom. Feküdj le, és tedd a fejedet a könyökhajlatodra, ahogyan szoktad. Hallasz valamit?

– Igen! – kiáltottam fel rémulten. – Megint dübörög!

– Most pedig feküdj hanyatt, és fülelj! Most mit hallasz?

– Semmit! – feleltem csodálkozva.

– Akkor jól figyeld meg, mi történik, ha nem a fejedet teszed a könyökhajlatodba, hanem a másik kézfejed mutatójával tapintasz oda. Mit érzel?

– Dobogást! – mondtam csodálkozva.

– Nahát akkor ez a te medvéd benned lakik, és a véreddel együtt dübörög. A saját érverésedet hallottad, ahogy oda tetted a füled. És amikor hanyatt feküdtél, hasadon a melegítővel, természetesen nem hallottad az érverésedet! – mondta mosolyogva.

Megpördült velem a világ. Meggyógyultam és megszabadultam a félelmetől. És a betegségre és a medvére is apám jött rá. Ott és akkor mindentudónak láttam, aki soha kedvesebbet nem mondott, mint a betegségem alatt, hogy én az ő különleges kislánya vagyok. Ő meg az én különleges apám.

Lukáts János: Tegnap volt telihold

A tábortűz utolsókat hunyorgott. Aztán sötét lett, sötétebb, mint az éjszaka. A tűz egy szürkés füstcsavart még elküldött az ég felé, de az már alig jutott el a diófa legalsó ágáig.

Ketten maradtunk, nincs kerekesebb szám a kettőnél. Nem láttuk egymást, de néztük egymást. És pontosan éreztük a láthatatlan másik közelségét. A sóhaj, a testmeleg, a megreccsenő gally közel hozza a másikat, de leginkább a sejtés... A sejtés felmérhetetlen, és időnként megbízhatóbb saját magunknál is. Két sejtés pedig csodákra képes. Megtaláltuk egymás kezét, mintha máris egyek lettünk volna.

– Látod? - kérdés volt ez, de hát hogyan láttam volna az egyetlen látnivalót: a holdat. Talán nagybetűvel kellett volna gondolni rá, hiszen a Föld fölött uralkodó, ragyogó égitest volt. Vagy talán inkább társ, amely közénk készült leszállni, hogy világosságot kínáljon?

– Tegnap volt telihold – válaszoltam.

A keskeny sarlót figyeltem, amely sötéttett, és hiányzott a hold ezüst tányérjából. A hold ettől dehogy lett csorba, a vég nélküli kerekesség helyett apró figyelmeztetés volt inkább, hogy az égi élőlény sem végtelen, ő is fogyatkozó - akár az ember. Hogy tegnap ezüst tányér volt, hibátlanul kerek, ma éjszakára a sötétség sarlója majd ugyanannyit újra kivág belőle könnyörtelenül.

Óvatosan végigsimítottam szabad kezemmel a karomat, a vállamat, mintha a hűvösséget akartam volna letörölni róla. Aztán az ő válla került a kezem alá, mintha véletlen volna, de talán az is volt.

– Egy hét alatt felére fogy – rideg tárgyszerűség volt ez a mondat –, aztán meg visszateljesedik, mintha mi sem történt volna.

Mondtam volna, hogy a hold fénye hideg sugár, nincs is saját világossága, hanem csak átveszi a fényt, éjszakai küldönc, aki közvetít. De inkább hallgattam.

– Én nappal is szeretem a holdat, amikor ott fehérük a napfényben. Mintha azt mondaná: Én csak úszom itt az égen, nekem nincsen semmi dolgom. – Ezen neveltünk, vagy ezt akartuk elhíttetni egymással.

– Én szeretem a holdfényes festményeket, amikor ő a fényosztó. A világ háttér, ő az egyetlen szereplő. Legföljebb még a festő, aki csodálja a holdat, a hold nem törődik vele, a világ sötét.

A hold közben eltűnt az égről, ahol az előbb fénylett, most világmély sötétség lakott. Csak a ritkuló diófaágak mutatták cinkosan.

– Odanézz, fölment a diófa fölé!

– Most mi tartjuk, most nekünk világít.

De a dióág görcsös volt és korhadt, a levél már rég lepusztult róla, törésre várt.

– Húsz éve öregszik, diót nem ad, árnyékot nem ad, már a holdat is alig bírja tartani. – Megdobbant a szívem, én csak pár röpké éve látom a diófa öregedő napjait, és mindig találok

mentséget rá. De én itt vendég vagyok, vendégnek nem illik megszólítani a háziakat. Nem illik a ház diófáját levéndiózni. Zavartan köhögtem, és beletapostam a tábortűz kihunyt maradékába.

A háziak időnként őrzőjáratot tartanak, nincs-e a diófának elszáradt ága, amelyik a nyakukba szakad, mert azt le kell törni, vágni, vagy feltéglázott kötél végére fogni és rángatni, amíg letörik. A vendég ilyenkor persze segít, ez afféle „szükséges jó multság”. Ha letört az ág, megnyugodnak, és fűrészelik, törik a hullott ágat. Ha nem törik le, várnak egy évet, majd akkor. A vendég az ilyen csonkolás után azért valami mást is érez. Maga elé nyújtja, megnézi saját ujját, kezét, idősödő kéz ez, az ujj néha zsibbad. Talán az a diófa is ilyesmit érez. Óh, a dió nem érez semmit, az csak egy érzéketlen fa. Zöldell, száradni kezd, aztán letörik. Jövőre azért újra kihajt itt-ott, küld le diót is, a háziak és a vendég örömeire, de hát ez a dió dolga. Aztán... hát igen. Hagyjuk, olyan nyűgös dolog kivágni. Majd ő magától...

A hold már túl jár a diófán, most a fenyő döfködi túlevelű ágaival. El is takarja, most csak bujkáló fény, előmlik az égen.

– Szép – suttogja, aztán mondja hangosan.

Átkarolom, és én is mondom: – Szép.

Miközben arra gondolok, hogy az szép, hogy itt állunk az ég alatt, a hold alatt, a diófa alatt, és az elhamvadt gallyak fölött, és látjuk a tétovázó égi fényt, a földi árnyék sötét seregét, valódi fényt pedig talán, ha egymás szemében látunk. Most mintha felhő járna az égen, az éjszakai felhőt csak akkor veszed észre, ha eltátja felhőszáját, és elnyelni készül a holdat.

– Nézd, akár egy nagy hal!

– Vagy inkább oroszlán!

A hold küzdött egy kicsit, vagy inkább, mint ama pompeji katona, mozdulatlanul tűrte, hogy az égen kószáló, léha felhő egy perc alatt magába nyelje. Felnéztem, nem láttam a holdat, nem láttam a felhőt, nem láttam a diófát. Csak az ő szemét láttam, amely belülről, talán a lélekből fénylett. Talán felém. Most elfordultam:

– Ez az izgága hold elfogy két hét alatt, és visszanő két hét alatt, szinte kacérkodik az elmúlással. Arcátlan csaló, a régiak „hazug holdnak” nevezték. Nincs igazság a hold körül. A diófa romlik és szárad, de szórja szerte dióajándékát, sóhajtván hullatja levélözönét, aztán tavaszra ugyanannyit tár megint a világ elé, felejtve őszi fonnyadását. Nincs igazság a dió körül. Hát én, hát te? Megújulunk tavaszra, lesz-e levelünk-virágunk magunk örömeire, egymás hasznára, és elfelejtjük-e az elfogyás rémületét? És még maradék holdsugarunkat is elnyeli egy-egy oktalan felhő. Ez volna körülöttünk az igazság? Vagy más igazság intézi a hold fényes-homályos életét, más a diófa levélbontó-gyümölcs hullató elsorvadását –, és más igazság azét, aki rémülten nézi az igazságok egykedvűségét, a maga fogyását, amely aligha újul meg minden tavasszal, aligha formálódik kerekre-karcsúra kéthetenként.

Aztán megszorítottam a kezemben tartott másik, meleg kezét: – Azért holnap este is megrakjuk a tábortűzet!

Deák Mór: Ámítat

testem templomában
ma este a bor áldoz
fohászkodik is minden
már elmúlt ámításhoz

ámítson tovább minden
ámítson tovább engem
ámítson tovább ördög
ámítson tovább isten

ámítson tovább templom
ámítson tovább ember
hogy haldokló hitemből
ne magam emeljem fel

hogy legyen aki hallja
hogy itt már minden jajgat
hogy végre ne a legalja
vegye át a hatalmat

Aquitániai Vilmos: Nagy semmiről zeng énekem

I.
Nagy semmiről zeng énekem,
Nem szól bizony, még rólam sem,
Nincs ifjúság, nincs szerelem,
Verselgetek,
Érzem, hogy elszenderedem,
Ringat nyereg.

II.

Mikor születtem, nem tudom,
Nem örvendek, nincs panasgom,
Se gond, se bánat arcomon,
Elrévedek,
Nyűgöznek éji ormokon
Igézetek.

III.

Talán mégis csak álmodom,
Hol az, kitől megtudhatom?
Majd földhöz vág a fájdalom,
Fájón remeg
Szívem, szavamra, Szent Marsaut-m,
Ez egyre megy!

IV.

Beteg vagyok, riasztva már,
Mondd csak, ez lenne a halál?
A kórság jó orvosra vár,
Már eltemet,
Megöl a rossz, s életre jár
Értő kezed.

V.

Szeretőm van s nem ismerem,
Szavamra, nem látta szemem,
Nem simogat, nem fáj nekem,
Itt béke lett,
Frank, normann had meg nem jelen,
Jól élhetek.

VI.

Nem láttam még és szeretem,
Nem tett jót, sem rosszat velem,
Hiányát nem érezhetem,
Nem csüggedek,
Vonzóbb, szebb nő járhat velem,
Kit élvezek.

VII.

Kész hát a vers, ki tudja már,
Miről szól, küldöncömre vár,
S egy másik is Peitauban jár,
Figyeljetek,

Álculcsra fordul csak a zár,
Keressetek.

Ballai László fordítása

Ádám Tamás: Esztrádország

Kihelyezett ülés lesz a balkonon,
lelkes esztrádzene, napsütötte
cintányéron szelídgesztenye. Látom
szeretteim: tapsoló szobrok,
egymáshoz ütődő réztenyerek.

Olvashatatlan meghívók zsugorodnak
füstölgő avarban, préselt dohánylevelek
fodrozódnak sérült térdeken. Egyre
keményebb a szürke imazsámoly.

Isszuk a szavakat, szemérmetlenül
kávét pörköl a titkárnő húsos combja.

Száraz kardhüvelybe mutatóujj szorul,
perverz mozdulat. Ugyanazt a síkosítót
keressük mindannyian. Későn ébredünk,
akkor is, lendületes macskajaj. Csipkés
kombinét dob otthonunkra a köd.

Ádám Tamás: Gondoltam, de

Gondoltam, leülök és olvasok
a szemekből, de nincs hely
lúgozott hazámban.

Gondoltam, beszélek a
szikrával, hadd lobogjak, de
egyre csak pislogott.

Gondoltam, meleg szavakból
szikrázó tornyot építetek, de
jeges szövegek vettek körül.

Gondoltam, feladom magam,
de nem kellettem senkinek,
elveszett az önigazolásom.

Krúdy Gyula: Tavasz

Az altábornagy szokása szerint egész délelőtt a piacokat járta. Csak délfelé vetődött haza egy kis csomagocskával a kezében, amelyben a szezon ritkaságai voltak: spárga, újhagyma, földieper és néhány gallyacska rózsaszínű almavirág.

Még erős tél volt, a Mester utcán gyakran száguldott végig a havas fürgeteg, és az altábornagy folyton a piacokat, a kereskedéseket járta tavaszi eledelekért. – Mert a tavaszt óhajtotta. Egyebekben nevezetes volt ő arról, hogy még tényleges tábornok korában sem restellte a fáradságot, hogy egy őszibarackért bekóborolja az egész várost. Amióta pedig nyugalomba ment, egyéb dolga sem volt többé, mint a piacok újdonságait, a csemegekereskedők kirakatait számon tartani. És mert olyan volt a természete, hogy kevésbé szerette az üvegházban termelt gyümölcsöket, növényeket, mint a természet kis vadoncait – fenn a Mátra rengetegeiben nem dughatta ki rózsaszín fejcskáját az első csiperkegombácska, hogy az altábornagy úr a Mester utcában tudomást ne szerzett volna róla. Megérezte a levegőben, a szélben, amikor vastag orrát fölemelve, néha ily szóval nyitott be lakására:

– Nem értem, sehogy sem értem a dolgot... A levegő már oly lágy, oly szelíd és illatos, mint a költők verseiben a szép tavasz, idei csirkének pedig sehol semmi nyoma. Talán nem is lesz az idén?... Mit gondol, Kāti?

Kāti, az excellenciás úr régi szakácsnője, aki a hosszú szolgálatban bizonyos katonás magatartásra, előírásos feszességre tett szert, kimérten felelt:

– Parancsára, excellenciás uram... A tavasz valóban késlekedik az idén.

Az altábornagy azután a kalendáriumot vette elő, és azt forgatta, tanulmányozta, végül földhöz csapta:

– Azt mondja, hogy tavasz-elő!... Mit jelentsen az: tavasz-elő, ha nem a csirkét jelenti?

Roppant haragudott az altábornagy, ha tőle függött volna, vasra verette volna az egész időjárást. Nem kisebb okból, mint abból az okból, hogy csirke nem termett a falusi udvarokban.

A spárgát, hagymát és földiepret átadta Kāti kisasszonynak, az almafa-virágot az asztalra helyezte, és míg a szobában fel és alá sétált, a rózsaszínű virágok útjában mosolyogva nézegettek utána. Akármerre fordította haragos ráncokkal telibarázdált arcát, a virágok mindig utána mosolyogtak. Mintha csak azt mondták volna: „Ne haragudj, öreg!” Addig-addig mondogatták, amíg a mély barázdák elsimultak lassan, a lépések nyugodtabbak lettek, és az altábornagy úr nagyot sóhajtva a díványra telepedett.

– Hát igen, valóban tavasz van... – dohogta elcsendesülve.

Még nem volt túlságosan öreg ember, de ezüstfehér volt haja és bajusza, mint az aggastyánoké. Ilyen volt már húsz esztendeje, de amíg fekete volt, addig sem ismert egyéb földi jót az őszibaracknál. A nőket, szerelmeket, dorbézolásokat pótolta a számóca januáriusban, a csík, amit a halászok a zajló Tiszán fognak és a spárga, amelyet gondos kertészek tél fagyában elővarázsolnak. A nőkről különben is nem sokat gondolkozott, kétféle kategóriába osztotta őket. Vannak olyan nők, akik főzni tudnak, vannak olyan nők, akik betegápolók. Hogy másféle nők is volnának a világon, az altábornagy úrnak erre nézve nincs semmi bizonyítéka. Azazhogyszer, egy kicsi és kacér özvegy még ezredes korában mindenáron a nyakába akarta magát varrni. Naponta főzött az akkori ezredesnek olyan eledeleket, amelyek még a *Nagy francia szakácskönyv*ben – az altábornagy mindenkori legkedvesebb olvasmányában – sem voltak feltalálhatók. Az ezredes el volt ámulva, és csaknem mindennap az özvegynél ebédelt. Ugyanakkor történt, hogy régi sebe, amelyet az olasz hadjáratban szerzett, kiújult és nagy fájdalmakat okozott neki. Az ezredes úgy feküdt ágyában, mint egy villámsújtotta tuskó, és már a legrosszabbra is elkészült. Enni sem tudott már, és hetekig abból táplálkozott, amit a legénye felolvasott neki. A legény ugyanis összeszedte a városi kocsmák étellapjait, és azokat vigyázzállásban és szolgálati hangon felolvasta urának. Az akkori ezredes megtörten figyelt, és csak néha villant meg keselyűszeme:

– Hogy mondtad? Hideg fogoly áfonyával?... olvasd még egyszer.

Tehát már csak így ebédelt az ezredes, amikor az a bizonyos kicsi és kacér özvegy bátorságot vett magának arra, hogy a tehetetlen ezredest lakásán meglátogassa, és mindenféle jeges borogatásokkal ellássa a megfelelő helyeken. Az ezredes azon az éjszakán mélyen aludt, és reggel olyan étvágyat érzett, mintha az egész *Nagy szakácskönyvet* végig tudta volna enni, de aztán jóllakott egy híg tojáskával. Estefelé, amikor az özvegy ismét megjelent, és felrakta a borogatásokat, az ezredes nem mulasztotta el megjegyezni:

– Holnap már foglyot szeretnék enni, nagyságos asszony, kérem tehát úgy intézni a gyógyítást.

Az özvegy mosolyogva bólintott, és másnapra teljesült az ezredes óhajtása: már egy foglyocskával tudott megbirkózni, és a legénynek csupán az étlapok alsó részét kellett felolvasni, ahol a sajtok, tészták és gyümölcsök vannak felsorolva.

Így haladt napról napra a gyógyítás. Az ezredes ott tartott, hogy a *Nagy francia szakácskönyvből*

azokat az ebédeket állította össze, amely ebédek a szerző megjegyzése szerint csupán vadászatokon és puszta összejöveteleken alkalmasak télidőben. De az ezredesnek már a legzsírosabb oldalas pecsenye sem ártott meg. Midőn az ágyat elhagyta, egy negyed angol ürüt ebédelt annak az örömeire, és csak akkor vette észre, hogy az özvegyasszony itt van a nyakán. Az ezredes lovagias ember volt. Nem is lehetett az másképpen: a „burazzai hős”, ahogy az ezredest a hadseregben nevezték, köztudomás szerint a legfelsőbb hadúr személyes barátságával dicsekedhetett. A kicsi és kacér özvegyet, belátta, feleségül kellett venni, aztán nyomban áthelyeztette magát Innsbruckba. Az özvegy ott maradt, ahol eddig volt, mert megtiltattott neki az akkori ezredes után menni, miután eljárása csalásnak minősítettet. Ravasz fondorlattal kompromittálta magát a beteg hős lakásán – de egyébként is az ezredesnek, midőn ismét egészséges lett, nem volt többé semmire másra szüksége, mint a *Nagy szakácskönyvre*, a női nemet lelkéből megutálta. De nem úgy az özvegy. Az asszony állandóan írkálta leveleit az ezredesnek, amelyekben egészségére figyelmezteti, majd különböző ételek recipéjét közli véle, amely recipék a *Nagyban* nem foglaltatnak. Elolvasta-e az ezredes a leveleket? Nem lehet tudni. Csak annyi bizonyos, hogy nem válaszolt rájuk. Az asszony megunt a végtére az egyoldalú levelezést, és titokban Kāti leányasszonnyal kezdett levelezni. Kāti, aki többször volt férjénél, őrmesternél, sőt egyszer gyógykovácsnál is, méltányolni tudta a szalmaözvegy asszony szerelmét, és hűségesen és kellő tisztelettel válaszolt a méltóságos asszony leveleire. Utóvégre, a méltóságos asszony, akárhogy vesszük a dolgot, tulajdonképpen mégiscsak az ő asszonya volna. Kāti tudta a szubordinációt, és a távolból éppen úgy engedelmeskedett asszonyának, mintha az a konyhán pattogott volna. A heti étlapot rendszeren elküldte jó előre asszonyának, oda messzi Erdélybe, aki gyakran lényeges változtatásokat tett az étlapon. Máskor egyes ételek elkészítésének a módját írta meg Kätinek a méltóságos asszony, és Kätinek be kellett számolni a sikerről, amelyet az étel keltett – a „katonai körökben”, amint az ezredest, majd később vezérőrnagyot titokban nevezték.

– A katonai körökben a lencséről álmodtak – írja egyszer Kāti. – Nem tudná a méltóságos asszony, hányféleképpen csináljuk meg a lencsét, hogy a katonai körök meg legyenek elégedve, kezét csokolom?

Erdélyből terjedelmes levél jött a kérdésre, és a „katonai körökben” nem hiába álmodtak azután a lencsével. Erdélyből érkeztek az utasítások a rendezendő nagymosások, nagytakarítások irányában. Erdélyből egészítették ki a házi patikát, ha valami fogyatékán volt.

Természetesen mindez a legnagyobb titokban történt. Az altábornagynak – ez lett, midőn nyugalomba vonult – sejtelve sem volt arról, hogy a „kicsi és kacér” asszony olyannyira törődik vele a távolból. Vagy ha talán gondolt is valamit magában, amikor az asztalára kerültek némely ételek, amelyeket hajdanában a kicsi és kacér asszony főzött, amidőn még gyanakodni se lehetett csalárd terveire; ha gondolt is magában valamit – mert a gyomor hálás és nem felejtő emlékező, midőn már a szív régen pergamenné száradt, a gyomorban még mindig visszatérnek az ifjúkori emlékezések egy-egy ízre, egy-egy szagra –, az altábornagy nem szólt soha semmit. Csak a homlokát szedte szigorú ráncokba, és Kāti lesütötte a szemét bűnös módjára.

Azon a téli napon is, midőn a kegyelmes úr a piacról fáradtan hazajött, és a dívány közepén üldögélve, elgondolkozott hirtelen azon, hogy milyen semmiséggel tölti el az ember az életét, hirtelen valami szag ütötte meg az orrát töprengésében. Vastag, kövér orra idegesen rándult meg minden behatásra, és most is nyomban a szag után nyomult. A szag az erkélyajtóhoz vezette. A havas erkélyen széles, kék virágos tálban pástétom állott üvegharanggal leborítva. Az altábornagy

kinyitotta az ajtót, felemelte a harangot, és hosszasan gyönyörködött a pástétomban. Kis kést vett elő, és egy picike darabot lemetszett kóstolóba. Amint a pástétomot a nyelvén elolvasztotta, mély ráncok támadtak homlokán, és haragosan elmordult:

– Kāti túlságosan szemtelen kezd lenni...

Majd még néhány falatot kóstolt a pástétomból, és nem tagadhatta el, hogy az remek. Olyan remek, amilyen csak egyszer, egyetlenegyszer volt a pástétom ott messzi Erdélyben...

Csakhamar elkövetkezett az ebéd ideje, és a kegyelmes úr elhelyezkedett asztalánál, amely úgy volt megterítve, amint azt a *Nagy szakácskönyv* előírja. (A penzióban a szakácskönyvben keresendők a szolgálati szabályzatok.) Négy-öt különféle pohár, ugyanannyiféle ital az asztalon. Ragyogó porcelán és ezüst hirdeti, hogy aki most enni készül, az ismeri az evés fortélyait. Jakab, a régi inas hófehér kesztyűben, széles táblán halacskákat, étvágycsináló halgyűrűcskéket nyújt a kegyelmes úr felé. Nyolc-tízféle halacskában lehet választani, de az altábornagy, aki az erkélyen elkövetett torkosságáért nem akarja magát azzal büntetni, hogy esetleg ne ebédeljen a legjobb étvággyal, ezúttal lemond a halacskákról.

Már jön a párolgó leves. Jakab olyan szertartásosan emeli az Altwien-porcelán tálat, mint a lelkész a keresztelőmedencét. Az altábornagy csendesen kanalazni kezdi a levest, és ettől a perctől fogva az egész osztrák–magyar hadsereg megszűnt, nem létezik, por és hamu, történelmi emlék lett: a kegyelmes úr levest evett, amit szeretett.

Jakab egymás után hordja fel ez ételeket. A poharak is munkába állnak, és csillog a bor a kristályüvegben... A finom pecsenyét ezen a napon bizonyos apró, kirántott halacskák alkották.

– Béka! – gondolta magában a kegyelmes úr, és beleharapott a pecsenyébe.

Tágra nyílt a szeme, amíg evett, majd meglepetten nyomta meg az asztalon álló ezüstharangot.

Kāti leányasszony lépett be aggódó arccal. Uram Istenem, vajon mi nem tetszik a kegyelmes úrnak?

– Kāti! – mondja szigorúan az altábornagy. – Ez nem béka.

Kāti rázza a fejét.

– Ez csirke! – dörmög a szigorú hang.

Kāti lesüti a szemét, és nagyon elpirul. A kegyelmes úr tudja már tapasztalásból, hogy mit jelent ez a bűnös pirulás, ezért nem is firtatja tovább a dolgot. Másról kezd beszélni:

– És az a pástétom ott az erkélyen?

Kāti csak pirul, és a szemét a földre süti.

A tábornok mérgesen rárivall:

– Miféle pástétom az?

– Parancsára, kegyelmes úr... – rebegi Kāti. – A kegyelmes asszony itt van egy-két napja, és ő főz odakünn... Minden esztendőben el szokott jönni titokban néhány napra főzni.

Az altábornagy úr ámulva teszi le az evőeszközöket. A fejét csóválja, és a gyomrában különös jó ízek jelentkeznek: a fiatal, gyenge csirkepecsenye íze, a szarvasgombás pástétom íze... Meghatottan emelkedik fel az asztaltól, és az asztalkendővel a nyakában, nehéz sarkantyús

lépésekkel dökög a konyhára.

– Kedves Mari, maga mégse maradhat a konyhában. Lépjen be, kérem...

Ballai László: Föntről

Föntről, a fák csúcsáról
fák csúcsára tekinthetsz,
csúcsainkra,
mélységünkbe leeshetsz,
mélységünkbe leestem,
együtt-mélybe,
ott már nincsen irány, csak
létezésbe ölelve.

Húrok

Nándi Mihály: Kétszer négy évszak

Mostanában gyakran játsszák együtt Antonio Vivaldi *Négy évszakej*át Astor Piazzolla *Négy évszak* *Buenos Aires* című, ugyancsak négy tételes opusával. Először Vivaldi *Tavasza*, majd Piazzoláé következik, és így haladnak tovább a tételeken.

Olyan hatása van ennek, mintha két ember beszélne felváltva egy előadáson. Az első kipirult arccal szól vidám madarakról, virágzás színpompájáról, dús lombkoronákról, tágas mezőkről, illatokkal legyező szellőről, szüretéről, zamatos borokról és jól csúszó borkorcsolyákról. A második krónikus fejfájásról, álmatlanságról, nátháról, gyomorhurutról, isiászról és izomgörcsről értekezik.

Astor Piazzolla 1921-től 1992-ig élt Argentínában, de ifjúkorát Bronxban töltötte, 1954-ben Párizsban tartózkodott, ahol Nadia Boulanger tanítványaként életre szóló hatás érte. A professzornő azzal bocsátotta útnak, hogy soha ne távolodjon el a világtól, amely a tangóban gyökerezik. A piazzollai tangó lefelé ereszkedő futamaiban pedig összetéveszthetetlenül ott lobog

a párizsi sanzonok dallam- és nosztalgiavilága – és valami nagyon mélyről jövő tragikum. A II. világháborúban semleges, ugyanakkor Németországgal jelentős gazdasági kapcsolatokat ápoló, és azzal a diplomáciai kapcsolatokat csupán 1944 elején megszakító Argentína szellemi klímáját – a diktatórikus államforma állandósulása mellett – talán jól szimbolizálja az a tény, hogy az ország a nácik üldözöttjeit, majd a menekülő nácikat egyaránt befogadta.

Juan Domingo Perón 1944-es fellépésétől kezdve nagy befolyással volt az ország politikai életére. A peronizmus alapját egy a munkásosztály, a hazai piachoz kötődő polgárság és a mellőzött vidéki rétegek között létrejött társadalmi összefogás adta. A hadsereg nacionalista szektorainak támogatását élvező Perón a „politikailag szabad, társadalmilag igazságos és gazdaságilag önálló Argentína” ígéretét vetítette előre, ám rendszerét a vele szimpatizálók is „demokráciahiányosként” nevezték. Az 1955-ös katonai puccsot követően a peronizmus hívei illegálisba kényszerültek. A hadsereg a viszonylag alkotmányosabb periódusokban is súlyponti tényező maradt. 1966-ban Juan Carlos Onganía tábornok ragadta magához a hatalmat, őt az 1969-es cordobai felkelést követően Roberto M. Lewingston tábornok váltotta fel, aki meghirdette a perónisták felé nyitás politikáját. Ez viszont az USA nemtetszését váltotta ki, amely a kubai forradalom győzelmét követően kidolgozott Condor-terv keretében a szélsőjobboldali diktatúrák támogatásával igyekezett Latin-Amerikában gátat vetni a marxizmus és a szovjet befolyás erősödésének. Az 1973-ban ismét elnökké választott Perón 1974 júliusában bekövetkezett halála után a politikai válság – és válságkeltés – egyre súlyosbodott, végül 1976. március 24-én Jorge Rafael Videla tábornok juntája puccsal magához ragadta a hatalmat. Ettől kezdve az országban bárkit „eltűntnek” nyilváníthattak. A rendszer számára nem kívánatos személyek – több mint harmincezren – mindenféle törvényes eljárás híján az országszerte felállított ötszáz koncentrációs tábor valamelyikében végezték. Az elsötétített pseudo-furgonok pedig ősszel, télen, tavasszal és nyáron megállás nélkül hurcolták utolsó útjukra az áldozatokat.

Antonio Vivaldi életét – aki 1678-ban született Velencében, és 1741-ben hunyt el Bécsben – nyilván nem befolyásolták ilyen szörnyű események, legalább is, ha Norman Davies angol történész megállapításából indulunk ki: „A vesztfáliai béke (1648) és a francia forradalom (1789) közötti másfél évszázadban kevés gyökeres változás történt Európa térképén.” Hát ebbe a „nem sokba” például Magyarország teljes területének kétharmada beletartozik, amely a Szent Liga és az Oszmán Birodalom közötti 1683 és 1699 között vívott véres, sokszázezer áldozatot követelő háború eredményeképpen a Habsburg Birodalom része lett. A Szent Liga egyik oszlopos tagja, Velence 1687-ben újra meghódította Görögország déli részét, a Peloponnészoszi-félszigetet és Athént. Ám ezzel nagysága is utoljára lobbant fel, mert a Habsburgokkal kötött karlócai béke után a törökök teljes erejükkel a magára maradt köztársaság ellen fordultak. Velence 1718-ban végleg elvesztette Görögországot és utolsó támaszpontjait a Földközi-tenger keleti medencéjében. A sémákban gondolkozó történészek annyival szokták elintézni a lagúnák városát, hogy sorsát Amerika felfedezése pecsételte meg, minek következtében az Atlanti-óceánra tolódott át a világkereskedelem súlypontja. De a Földközi-tengeri kereskedelemé nyilvánvalóan nem...

Velence tehát rohamosan elszegényedett, Itáliában teret nyertek a Habsburgok. Ők viszont 1701–1714-ben öldöklő háborút vívtak a franciákkal a spanyol trónért. A fél kontinensre kiterjedő, elhúzódó harcok (ne feledkezzünk meg az egyik mellékhadszíntérről, Rákóczi Ferenc Magyarországról sem) az emberáldozatok mellett adóemeléssel, ellátási zavarokkal, árdrágulással és rendészeti szigorításokkal jártak. A kontinens másik felén a már 1700-ban elkezdődött északi nagy háború dült – Svédország és Oroszország erőpróbája Szászország és Lengyelország

bekapcsolódásával –, amely csak 1720-ban ért véget. A Habsburgok további két háborút vívtak a törökökkel és beavatkoztak a lengyel örökösödési háborúba is (1733–1735). 1740-ben pedig kitört az osztrák örökösödési háború, amelynek második évében Bécsben, nyomorban és teljes elfeledettségben halt meg a világ egyik legnagyobb zeneszerzője, a páratlanul csodálatos, felhőtlen, mindenki életkedvét azonnal felduzzasztó dallamok költője, Antonio Vivaldi.

Mi következik mindebből? Míg Vivaldi művészete annak a haydni eszmének a szellemében teljesedett ki, miszerint a zeneszerző feladata a munkában megfáradt emberek gyönyörködtetése, addig Piazzolláé egy Ady-idézettel fémjelezhető: „Minden Egész eltörött”. A gyönyörködtetés gyönyörűséget, a gyötrődés útkeresést, kifáradást eredményez. Be lehetne ide kapcsolni a szabadságeszmény problematikáját is, egyfelől úgy: hogyan viszonyult ahhoz az alkotó ember, még a felvilágosodás, a szellem nem várt felvirágzása és diadala előtt, majd pedig azután, hogy a XX. századi diktatúrák a csodának még az illúzióját is szétporlasztották. Másfelől úgy: Vivaldi *Négy évszakej*át és Piazzolláét semmiképpen nem szabad egy koncerten játszani.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu